



कार्यक्रम अंदाजपत्रक

२०२३ - २०२४

उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग

(पुस्तक क्रमांक ३)

(कला)

येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे-४११ ००६

२०२३

कार्यक्रम अंदाजपत्रक

२०२३ - २०२४

उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग

(पुस्तक क्रमांक ३)

(कला)

उच्च व तंत्रशिक्षण विभागाने तयार केलेल्या कार्यक्रम अंदाजपत्रकांची यादी

कार्यक्रम अंदाजपत्रकाचे क्रमांक		कार्यक्रम अंदाजपत्रकाचे नाव
(१)	..	उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग खुद्द मंत्रालयीन विभागासह (उच्च शिक्षण)
(२)	..	उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग (तंत्रशिक्षण)
(३)	..	उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग (कला)
(४)	..	(ग्रंथालये)

अनुक्रमणिका

पृष्ठ क्रमांक

प्रस्तावना

१. कला शिक्षण

..

..

१ ते ६९

प्रस्तावना

कला संचालनालय

महाराष्ट्र राज्यामधून एकूण उत्तीर्ण होणाऱ्या विद्यार्थ्यांपैकी २५ टक्के विद्यार्थी वेद्यकीय व अभियांत्रिकी अभ्यासक्रमाकरिता प्रवेश घेतात. उर्वरित ७५ टक्के विद्यार्थी कला, वाणिज्य, विज्ञान, विधी व रेखाकला/रंगकला या शाखांमध्ये प्रवेश घेतात. मोठ्या प्रमाणावर विद्यार्थी या शाखांमधून उच्च शिक्षण घेत असल्यामुळे, महाराष्ट्रातील विद्यार्थ्यांच्या उच्च शिक्षणाच्या सोयी व दर्जामध्ये वाढ करण्याच्या हेतूने शासनाने सन १९८४ सालापासून शालेय शिक्षण विभागापासून उच्च शिक्षण हा विभाग वेगळा करून "उच्च व तंत्रशिक्षण" विभागाची निर्मिती केली आहे.

कला व कला शिक्षणाच्या बाबींवर धोरणात्मक निर्णय घेण्यासाठी आणि कलेचा विकास करण्यासाठी एक स्वायत्त संस्था निर्माण करण्याचा निर्णय काळाची गरज लक्षात घेऊन, दिनांक १२ जून १९६५ रोजी घेण्यात आला. त्यानुसार भारतातील पहिलेच "कला संचालनालय" महाराष्ट्रामध्ये सर ज. जी. कला शाळा आवारात स्थापन करण्यात आले आहे.

कला शिक्षण व कलेविषयीच्या कार्यक्रमांशी संबंधित असणाऱ्या बाबींसाठी कला संचालनालय हे प्रमुख कार्यालय आहे. त्याच्या अखत्यारित ४ शासकीय कला महाविद्यालये, निरीक्षक, चित्रकला व शिल्प कार्यालय, मुंबई, सहायक निरीक्षक, विभागीय कार्यालय, नागपूर व सहायक निरीक्षक, विभागीय कार्यालय, औरंगाबाद अशी ७ कार्यालये आहेत.

१. कला शिक्षण

(१) प्रस्तावनात्मक

राज्य शासनाने जून १९६५ मध्ये कला संचालनालयाची स्थापना केली. या संचालनालयाकडे सुपूर्द केलेली प्रमुख कार्यक्षेत्रे खालीलप्रमाणे आहेत :-

१. दृक्कलेच्या क्षेत्रातील विविध कार्याची सुसूत्र व शास्त्रशुद्ध आखणी करणे, रंगकला व रेखाकला, शिल्पकला, उपयोजित कला, सर्वसाधारण शिक्षणामध्ये अंतर्भाव केलेली कला व कला शिक्षक-प्रशिक्षण व तत्सम अन्य विषयांसंबंधी उद्भवणाऱ्या समस्या हाताळणे.
२. कला शिक्षकांसाठी प्रायोगिक शिबिरे, कार्यशाळा, चर्चासत्रे आयोजित करणे.
३. सर्वसाधारणपणे शिक्षण क्षेत्रातील कला शिक्षणाच्या तपासणीची व्यवस्था करणे.
४. तालुका व जिल्हा स्तरावर बालचित्रकला स्पर्धा आयोजित करणे.
५. खाजगी कला संस्थांना पदविका अभ्यासक्रम शिकविण्यासाठी शासनमान्यता देणे व त्यांना अनुदान मंजूर करणे.
६. शासकीय, शासनमान्य अशासकीय अनुदानित, विनाअनुदानित कायम विना अनुदानित कला महाविद्यालयांवर नियंत्रण ठेवणे.
७. राज्य कला प्रदर्शने आयोजित करणे.
८. कलाकार विभागातील नामवंत कलाकारांचा रोख रक्कम रुपये १,००,०००/- व सन्मानपत्र देऊन गौरव करणे.
९. विद्यार्थी विभागातील नामवंत कलाकारांचा रोख पुरस्कार रुपये ५०,०००/- व सन्मानपत्र देऊन गौरव करणे.
१०. दृश्य कला पदविका अभ्याक्रमांना प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांसाठी उच्चकला परीक्षेचे आयोजन करणे.
११. शासकीय रेखाकला परीक्षा (एलिमेंटरी ड्राईंग ग्रेड परीक्षा व इंटरमिजिएट ड्राईंग ग्रेड परीक्षा) यांचे आयोजन करणे.
१२. शासनाकडून वेळोवेळी सोपविण्यात येणारी सर्व प्रकारची कलात्मक सजावटीची कलाविषयक कामगिरी पार पाडणे.
१३. दृश्य कलेच्या क्षेत्रात महत्त्वाचे योगदान देणाऱ्या नामवंत व ज्येष्ठ कलाकारांना “ वासुदेव गायतोंडे कला जीवन गौरव पुरस्कार ” प्रदान करण्यात येतो. सदर पुरस्काराचे स्वरूप रुपये ५,००,०००/-, स्मृतिचिन्ह आणि सन्मानपत्र असे आहे.

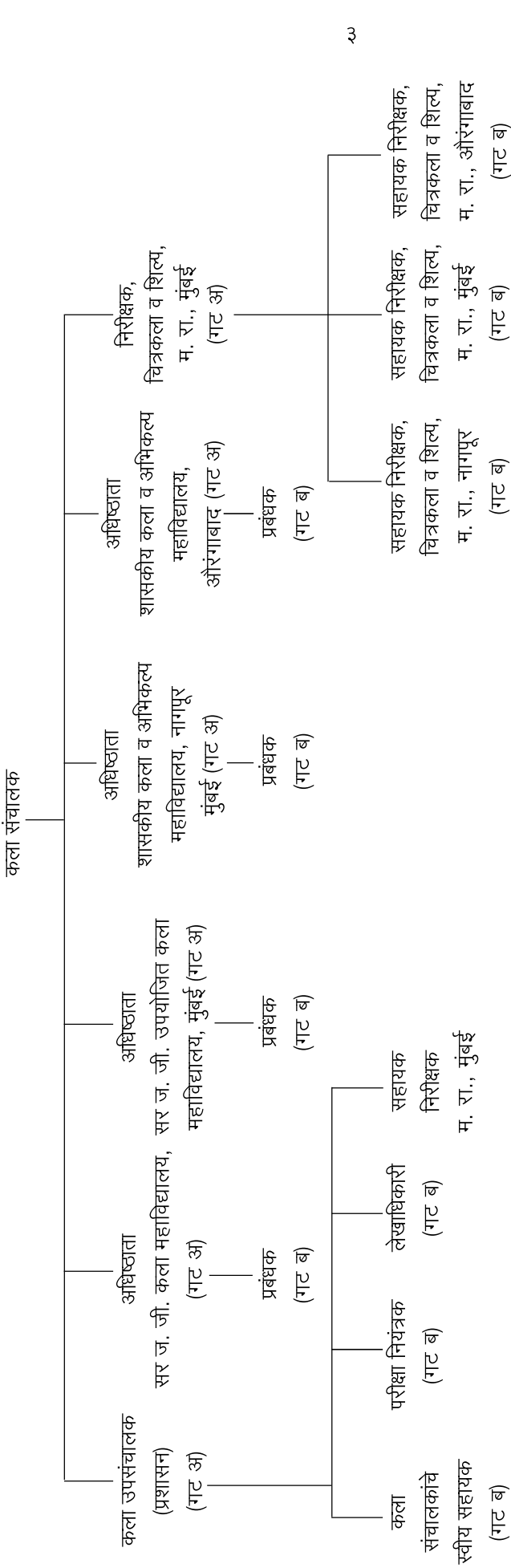
कला शिक्षण व कलेविषयीच्या कार्यक्रमांशी संबंधित असणाऱ्या बाबींसाठी “ कला संचालनालय ” हे प्रमुख कार्यालय आहे. त्याच्या अखत्यारीत सर ज. जी. कला महाविद्यालय, मुंबई, सर ज. जी. उपयोजित कला महाविद्यालय, मुंबई, शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, औरंगाबाद व शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, नागपूर तसेच निरीक्षक, चित्रकला व शिल्प, मुंबई, सहायक निरीक्षक, चित्रकला व शिल्प, नागपूर विभागीय कार्यालय व सहायक निरीक्षक, चित्रकला व शिल्प, औरंगाबाद विभागीय कार्यालय तसेच सर ज. जी. कला संस्था वसतिगृह, बांद्रा, मुंबई अशी एकूण ८ कार्यालये आहेत.

कला संचालनालयाची कामे मुख्यतः खालील क्षेत्रांत विभागली आहेत :-

- (१) सर्वसामान्य शिक्षण व्यवस्थेतील कला शिक्षण.
- (२) माध्यमिक शिक्षणामध्ये उच्च स्तरावरील खास कला शिक्षण.
- (३) व्यावसायिक कलाकार व कला विद्यार्थी यांचेसाठी राज्यस्तरीय कला प्रदर्शने आयोजित करणे.
- (४) दृक्कलेद्वारे सर्वसामान्य जनतेमध्ये सौंदर्याभिरुची निर्माण करणे.

तक्ता १

कला संचालनालयातील रचनात्मक कार्यपद्धतीचा तक्ता



तपशील	प्रत्यक्ष खर्च 2021-22			अर्थसंकल्प 2022-2023			
	अनिवार्य	कार्यक्रम	एकूण	अनिवार्य	कार्यक्रम	एकूण	
1	2	3	4	5	6	7	
वित्तीय साधनांचे वर्गीकरण मागणी क्रमांक डब्ल्यू ४							
अ. कला संचालनालय							
कार्यभार वर्गीकरण							
(१) कला संचालनालय (अनिवार्य)	..	335.67	-	335.67	46930	3000	49930
(२) पाठ्य पुस्तके/कला साहित्य प्रकाशन	..	-	-	-	-	3000	3000
(३) डॉ. पंजाबराव देशमुख वसतिगृह निर्वाह भत्ता	..	-	-	-	-	1500	1500
(४) राजश्री छत्रपती शाहू महाराज शैक्षणिक शुल्क	..	-	79.56	79.56	-	20000	20000
(५) शासकीय कलासंस्था (अनिवार्य)	..	1268.46	-	1268.46	150711	15000	165711
(६) अशासकीय कला संस्थांना सहाय्य (अनिवार्य)	..	1779.50	-	1779.50	201683	-	201683
(७) शिष्यवृत्त्या व दक्षिणा	..	-	-	-	-	100	100
(८) कला संचालनालयातील शासकीय कला परीक्षा (अनिवार्य)	..	24.62	-	24.62	9845	-	9845
एकूण	..	3408.25	79.56	348781	409169	42600	451769
ब. उद्दिष्टवार वर्गीकरण—							
१. कला संचालनालय (अनिवार्य)							
वेतन	..	298.08	-	298.08	44672	-	44672
व्यावसायिक व विशेष व्यावसायिक सेवांकरिता प्रदाने प्रकाशने	..	-	-	-	100	-	100
इतर खर्च	..	37.59	-	37.59	2058	3000	5058
एकूण (१)	...	335.67	-	335.67	46930	3000	49930
२. शासकीय कला संस्था (अनिवार्य)							
वेतन	..	943.61	-	943.61	124000	-	124000
साधनसामग्री व पुरवठा	..	-	-	-	750	15000	15750
कार्यालयीन खर्च	..	16.52	-	16.52	1945	-	1945
इतर खर्च	..	308.33	-	308.33	24016	-	24016
एकूण (२)	..	1268.46	-	1268.46	150711	15000	165711
३. अशासकीय संस्थांना कला अनुदान (एकूण(३) अनिवार्य)							
एकूण (३)	..	1779.50	-	1779.50	201683	-	201683
४. शिष्यवृत्त्या (एकूण) (कार्यक्रम) एकूण (४)							
एकूण (४)	..	-	-	-	-	100	100
५. कला संचालनालयातील शासकीय कला परीक्षा (अनिवार्य)							
कार्यालयीन खर्च	..	1280	-	1280	2200	-	2200
व्यावसायिक व विशेष सेवांकरिता प्रदाने	..	-	-	-	4000	-	4000
साधनसामग्री व पुरवठा	..	-	-	-	800	-	800
इतर खर्च	..	1182	-	1182	2845	-	2845
एकूण (५)	..	2462	-	2462	9845	-	9845

TABLE II

(रुपये हजारांत / Rs. in thousands)

सुधारित अंदाज 2022-2023			अर्थसंकल्प अंदाज 2023-2024
अनिवार्य	कार्यक्रम	एकूण	
8	9	10	11
43249	2100	45349	50757
-	2100	2100	2500
-	1425	1425	1000
-	19000	19000	20000
168164	10500	178664	196183
201022	-	201022	227579
-	96	96	100
7942	-	7942	9100
420377	35221	455598	507219
39942	-	39942	44672
85	-	85	100
70	-	70	100
3152	2100	5252	5885
43249	2100	45349	50757
114000	-	114000	126400
525	10500	11025	15750
1751	-	1751	2042
51888	-	51888	51991
168164	10500	178664	196183
201022	-	201022	227579
-	96	96	100
1980	-	1980	2200
3400	-	3400	4000
560	-	560	800
2002	-	2002	2100
7942	-	7942	9100

(दोन) वित्तीय आवश्यकता

तक्ता २-चालू

तपशील	प्रत्यक्ष खर्च 2021-22			अर्थसंकल्प 2022-2023			
	अनिवार्य	कार्यक्रम	एकूण	अनिवार्य	कार्यक्रम	एकूण	
1	2	3	4	5	6	7	
क. पाठ्यपुस्तक / कला साहित्य							
प्रकाशित करणे आणि दुर्मीळ							
चित्रांचे संस्करण, संरक्षण व							
पुनःस्थापन करणे.							
इतर खर्च	..	-	0	0	-	3000	3000
एकूण (ड)	..	-	-	-	-	3000	3000
एकूण	..	340825	-	340825	409169	21100	430269
डॉ. पंजाबराव देशमुख वसतिगृह निर्वाह भत्ता योजना (कार्यक्रम)	..	-	-	-	-	1500	1500
राजश्री छत्रपती शाहू महाराज शैक्षणिक शुल्क शिष्यवृत्ती योजना	..	-	7956	7956	-	20000	20000
एकूण	..	340825	7956	348781	409169	42600	451769

TABLE II.—contd.

(रुपये हजारांत/Rs. in thousands)

सुधारित अंदाज 2022-2023			अर्थसंकल्प अंदाज 2023-2024
अनिवार्य	कार्यक्रम	एकूण	
8	9	10	11
--	2100	2100	2500
--	2100	2100	2500
	18136	391598	486219
--	1425	1425	1000
--	19000	19000	20000
--	451769	455598	507219

कला संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई

सन 2020-21 या वर्षाची योजनेतर वैधानिक विकास मंडळनिहाय प्रत्यक्ष खर्चाची माहिती

प्रधानशीर्ष : 2205--कला व संस्कृती,

101--ललित कला शिक्षण

मागणी क्रमांक डब्ल्यू- 4

(रुपये हजारांत)

अ. क्र.	प्रधानशीर्ष/गौणशीर्ष/उप-शीर्ष/योजनेचे नाव	विदर्भ विकास मंडळ	मराठवाडा विकास मंडळ	उर्वरित महाराष्ट्र विकास मंडळ	अविभाज्य	एकूण
१	२	३	४	५	६	७
1.	(01) (01) कला संचालनालय (22050019)	15.72	9.01	264.42	--	289.15
2.	(02) (01) शासकीय कला संस्था (22050037)	184.83	191.40	579.54	--	955.77
3.	(03) (01) अशासकीय कला संस्थांना सहाय्य (22050055)	199.36	127.23	1539.26	--	1865.85
4.	(05) (01) कला संचालनालयातील शासकीय कला परीक्षांवरील खर्च (22051187)	--	--	11.11	--	11.11
	एकूण ..	399.91	327.64	2394.33	--	3221.88

कला संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई

सन 2021-22 या वर्षाची अनिवार्य वैधानिक विकास मंडळनिहाय प्रत्यक्ष खर्चाची माहिती

प्रधानशीर्ष : 2205--कला व संस्कृती,

101--ललित कला शिक्षण

मागणी क्रमांक डब्ल्यू-४

(रुपये हजारांत)

अ. क्र.	प्रधान/गौणशीर्ष/उप-शीर्ष/ योजनेचे नाव	विदर्भ विकास मंडळ	मराठवाडा विकास मंडळ	उर्वरित महाराष्ट्र विकास मंडळ	अविभाज्य	एकूण
१	२	३	४	५	६	७
1	(01) (01) कला संचालनालय (22050019)	19.78	1.73	314.16	--	335.67
2	(02) (01) शासकीय कला संस्था (22050037)	276.35	232.04	760.07	--	1268.46
3	(03) (01) अशासकीय कला संस्थांना सहाय्य (22050055)	186.36	128.70	1464.44	--	1779.50
4	(05) (01) कला संचालनालयातील शासकीय कला परीक्षांवरील खर्च (22051187)	--	--	24.62	--	24.62
	एकूण ..	482.49	362.47	2563.29	--	3408.25

(दोन) कार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा गोषवारा व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण

कला संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य

कला शिक्षण

महाराष्ट्र राज्य हे कला शिक्षण क्षेत्रामध्ये अग्रेसर राज्य म्हणून गणले जाते. राज्याला शतकाहून अधिक काळाची कलेची दीर्घ परंपरा लाभली आहे. सर जमशेटजी जीजीभाई यांनी दिलेल्या देणगीतून सन १८५७ मध्ये सर जे. जे. स्कूल ऑफ आर्ट, मुंबई या कला संस्थेची स्थापना झाली. संस्थेचा पहिला वर्ग २ मार्च १८५७ या दिवशी एलफिन्स्टन या संस्थेत सुरू झाला. सुरुवातीलाच संस्थेत डिझाईन, पेंटिंग, शिल्पकला व प्रतिमानबंध, धातूकाम इत्यादी अभ्यासक्रम शिकविण्यात येत होते. महाराष्ट्रातील योजनाबद्ध व सुसूत्र अशा कला शिक्षणाची ही गंगोत्री आहे.

दोन्ही महायुद्धांच्या काळातील अस्थिर परिस्थितीमध्येही तत्कालीन राज्यातील कला शिक्षणाची पिछेहाट न होता, कला शिक्षणाचा प्रसार उत्तरोत्तर वाढतच गेला. मुंबई, नागपूर, पुणे, नाशिक व कोल्हापूर इत्यादी प्रमुख शहरांमध्ये नवनवीन कला संस्था स्थापन झाल्या असून त्या आजही कार्यरत आहेत. त्यानंतर गरजेनुसार व कलाप्रेमींकडून आलेल्या मागणीनुसार मातीकाम, धातूकाम, अंतर्गत गृहसजावट, वस्त्र प्रावरणे इत्यादी अभ्यासक्रम सर जे. जे. कला शाळा आवारातील रे आर्ट वर्कशॉप या स्वतंत्र इमारतीत १८९१ मध्ये सुरू करण्यात आले.

कॅप्टन डब्ल्यू ई. ग्लॅंडस्टोन सोलोमन यांच्या कारकीर्दीत सर जे. जे. स्कूल ऑफ आर्टच्या कलाक्षेत्रातील नावलौकिकात वाढ झाली. भारतीय कलाकारांनी स्वतंत्र अस्तित्व निर्माण केले. सोलोमन यांचे सहकारी श्री. जेरण्ड यांनी कलेला व्यावसायिकतेची जोड देत, उपयोजित कला हा अभ्यासक्रम सुरू केला. सध्या कार्यरत असलेली सर जे. जे. इन्स्टिट्यूट ऑफ ॲप्लाइड आर्ट, मुंबई ही संस्था यातूनच उदयाला आली.

विसाव्या शतकाच्या प्रारंभास भारतीय राजकीय व सांस्कृतिक क्षेत्रात आमूलाग्र बदल झाले. भारतीय कलाकारांनी कलाकौशल्य जागतिक स्तरावर नेऊन पोहोचविले. म्हणूनच भारतीय कलेचा वारसा त्याच्या सौंदर्यमूल्याने मान्य झाला. त्यात कुमारस्वामी व इतर नामवंत कलावंतांचा नामोल्लेख प्रकर्षाने केला जातो.

राष्ट्रीय स्तरावर कला शिक्षणाच्या प्रसाराचे काम सुरू झाले. याच कालावधीत शालेय स्तरावरील कला शिक्षणाचा प्रचार व प्रसार होण्याच्या हेतूने तसेच शैक्षणिक स्तरावरील कला शिक्षणाच्या निरीक्षणासाठी निरीक्षक, चित्रकला व शिल्प, महाराष्ट्र राज्य या कार्यालयाची निर्मिती करण्यात आली होती. निरीक्षक, चित्रकला व शिल्प हे कार्यालय शिक्षण संचालक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचे अखत्यारीत होते. मात्र मुंबईतील सर जे. जी. कला संस्था व सर जे. जी. उपयोजित कला शाळा या दोन महत्त्वाच्या शासकीय संस्था थेट शासनाच्या नियंत्रणाखाली होत्या. या कार्यालयांना विविध कर्तव्ये पार पाडण्यासाठी तसेच कला शिक्षणाच्या योजना अंमलात आणण्यासाठी योग्य मार्गदर्शनाची आवश्यकता होती. तीन स्वतंत्र कार्यालयांकडून करण्यात येणारी कला शिक्षणाची कामे व परीक्षा आयोजनामध्ये योग्य मेळ घालणे अडचणीचे ठरत होते. निरीक्षक, चित्रकला व शिल्प हे परीक्षा समितीचे सचिव व रेखाकला परीक्षांचे संघटक होत आणि उच्चकला परीक्षा सर जे. जी. कला महाविद्यालयाच्या संस्थाप्रमुखांमार्फत घेतल्या जात असत. उच्च कला परीक्षा व राज्य कला प्रदर्शनाच्या मंजूर रकमा शिक्षण संचालक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांच्याकडे सुपूर्द करण्यात येत असत. उपरोक्त बाबतीत कामाची द्विरुक्ती होऊन विलंब होत असे तसेच कामामध्ये तांत्रिक अडचणी निर्माण होत असत. यास्तव कला शिक्षणाच्या बाबीवर धोरणात्मक निर्णय घेण्यासाठी, कलेचा विकास करण्यासाठी आणि कलेसंबंधीची उद्विष्टे साध्य करण्यासाठी भारतातील पहिलेच कला संचालनालय दिनांक १२ जून १९६५ रोजी सर जे. जी. कला शाळा आवारात स्थापन करण्यात आले. कलाविषयक कामासंदर्भात कला क्षेत्रातील मान्यवर कलाकारांचा सहभाग व त्यांचे मार्गदर्शन व सल्ला घेऊन कला संचालनालयातील काम सुरू आहे.

राज्यातील कलासक्त, कलाप्रेमी लोकांनी शिक्षणासाठी खाजगी कला संस्था स्थापनेचा मनोदय शासनाकडे व्यक्त केला होता. त्यानुसार महाराष्ट्र राज्यातील विविध जिल्ह्यांत / तालुक्यांच्या ठिकाणी राज्य निर्मितीनंतर ३१ अनुदानित व १७८ विनाअनुदानित/कायम विनाअनुदानित कला संस्थांना आजपर्यंत शासन मान्यता देण्यात आली आहे.

अनुदानित, विना अनुदानित / कायम विनाअनुदानित कला संस्थांकडून चालविण्यात येणारे पदविका अभ्यासक्रम

कला संचालनालयाअंतर्गत राबविण्यात येणाऱ्या कला अभ्यासक्रमाच्या परीक्षांचे आयोजन करणे, निकाल घोषित करणे, उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांना प्रमाणपत्र प्रदान करणे इत्यादी कामे कला संचालनालयाकडून करण्यात येतात. सदर अभ्यासक्रमांसाठी आकारण्यात येणारे अभ्यासक्रमनिहाय परीक्षा शुल्क पुढीलप्रमाणे आहे :--

अ. क्र.	अभ्यासक्रमाचे नाव	परीक्षा शुल्क
१.	मूलभूत	रु. 440
२.	ए. टी. डी.	रु. 640
३.	रेखा व रंगकला	रु. 1410
४.	उपयोजित कला	रु. 1410
५.	शिल्पकला व प्रतिमानबंध	रु. 1410
६.	कला व हस्तव्यवसाय	रु. 960
७.	डिप. ए. एड.	रु. 1040
८.	आर्ट मास्टर	रु. 640

रेखाकला परीक्षा

प्राथमिक व माध्यमिक शिक्षण स्तरावरील विद्यार्थ्यांमध्ये कला विषयाची आवड निर्माण करण्याच्या दृष्टीने कला संचालनालयाद्वारे दरवर्षी सप्टेंबर महिन्यात अखिल भारतीय स्तरावर एलिमेंटरी व इंटरमीजिएट ड्रॉइंग ग्रेड परीक्षा घेण्यात येतात. या परीक्षांना अंदाजे ७.०० लाख विद्यार्थी प्रविष्ट होतात. सन २०१९-२०२० या शैक्षणिक वर्षापासून सदर परीक्षांच्या प्रश्नपत्रिका संबंधित केंद्रप्रमुखांना ऑनलाईन स्वरूपात पाठविण्यात येतात.

कला प्रदर्शन

सन १९६५ पासून महाराष्ट्र राज्य कला प्रदर्शन आयोजित करण्यांत येते. सदर प्रदर्शन कलाकार विभाग आणि विद्यार्थी विभाग अशा दोन विभागात जानेवारी ते मार्च दरम्यान आयोजित करण्यात येत. या प्रदर्शनाचे उद्घाटन मा. मंत्री, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग यांच्या हस्ते करण्यात येते.

महाराष्ट्रातील कलाक्षेत्रात अव्याहतपणे आणि निष्ठेने कार्य करणाऱ्या ज्येष्ठ कलाकारांचा सत्कार करण्याची प्रथा या प्रदर्शनानिमित्ताने शासनातर्फे सन १९८५ पासून सुरू करण्यात आलेली आहे.

विद्यार्थी विभाग-कला प्रदर्शन

विद्यार्थी विभागाच्या प्रदर्शनात मूलभूत अभ्यासक्रम, शिल्पकला, चित्रकला, उपयोजित कला, कला शिक्षण प्रशिक्षण आणि कला व हस्तशिल्प या सहा विभागांतील विद्यार्थी सहभाग घेतात. या प्रदर्शनातील उत्कृष्ट कलाकृतींना पारितोषिके देऊन गौरविण्यात येते. विविध विभागांतील विद्यार्थ्यांना रुपये १,७०,००० इतकी रक्कम पारितोषिक स्वरूपात देण्यात येते.

कलाकार विभाग-कला प्रदर्शन

कलाकार विभागाचे प्रदर्शन जहांगीर आर्ट गॅलरी, मुंबई येथे आयोजित करण्यात येते. कलाकार विभागाच्या प्रदर्शनातील पारितोषिक प्राप्त कलाकृतींना प्रत्येकी रुपये ५०,००० प्रमाणे रेखा व रंगकला विभागात-६, शिल्पकला विभागात-२, उपयोजित कला विभागात-५ व मुद्राचित्रण विभागात-१ या शिवाय अपंग कलाकारास-१ अशी एकूण रुपये ७,५०,००० इतक्या रकमेची १५ पारितोषिके देण्यात येतात.

नामवंत कलाकार गौरव मानधन

राज्य कला प्रदर्शनांतर्गत कलाकार व विद्यार्थी विभागातील नामवंत कलाकारांना अनुक्रमे रुपये १,००,००० व रुपये ५०,००० इतके गौरव मानधन देऊन गौरविण्यात येते.

कै. वासुदेव गायतोंडे कला जीवन गौरव पुरस्कार

दृष्यकला क्षेत्रातील नामवंत व ज्येष्ठ कलाकारांचा यथोचित सन्मान करण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाच्या वतीने सन २०१९-२० पासून रुपये ५.०० लाख, सन्मान चिन्ह व मानपत्र या स्वरूपात सदर पुरस्कार देण्यात येतो.

दुर्मीळ व ऐतिहासिक कलाकृती / पेंटिंगचे जतन व संवर्धन करणे

कला संचालनालयाच्या अधिपत्याखाली सर ज. जी. कला महाविद्यालय, मुंबई येथे ख्यातनाम चित्रकारांच्या सुमारे २५०० ऐतिहासिक, दुर्मीळ व मौल्यवान कलाकृती उपलब्ध आहेत. सदर कलाकृती तसेच महाराष्ट्रातील अन्य कला संस्थांतील दुर्मीळ व मौल्यवान कलाकृतींचे जतन व संवर्धन करण्यासाठी वार्षिक योजना, सन २०१८-१९ साठी रुपये ४० लाख, सन २०१९-२० मध्ये १७ लाख, सन २०२०-२१ मध्ये ५० लाख, सन २०२१-२२ मध्ये ३० लाख, व सन २०२२-२३ मध्ये रुपये ३० लाख इतका निधी मंजूर करण्यात आला आहे. या निधीमधून कलाकृतींचे जतन व संवर्धन करण्याचे काम प्रगतिपथावर आहे.

कला संचालनालयामधील दुर्मीळ व मौल्यवान कलाकृतींचा संग्रह हा ललित कला क्षेत्रात शैक्षणिकदृष्ट्या, तसेच कलाजगतास मार्गदर्शक असा मौल्यवान ठेवा आहे. सदर कलाकृतींचे संवर्धन करण्यात आल्यामुळे त्या विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शक म्हणून दीर्घकाळ उपलब्ध होतील.

चार शासकीय कलासंस्थांत राबविण्यात येणारे अभ्यासक्रम / शैक्षणिक कालावधी व प्रवेशक्षमता आणि आकारण्यात येणारे सद्याचे प्रवेशशुल्क ---

(१) सर ज. जी. कला महाविद्यालय, मुंबई

अ. क्र.	राबविण्यात येणारे अभ्यासक्रम	कालावधी (वर्षे)	प्रवेशमर्यादा	आकारण्यात येणारे शुल्क
पदवी अभ्यासक्रम				
१.	रेखा व रंगकला	४	३०	रु. ७,५००
२.	शिल्पकला	४	५	रु. ७,५००
३.	मातीकाम	४	५	रु. ७,५००
४.	धातूकाम	४	५	रु. ७,५००
५.	अंतर्गत गृहसजावट	४	१५	रु. ७,५००
६.	वस्त्र व प्रावरणे	४	१५	रु. ७,५००
पदव्युत्तर अभ्यासक्रम				
१.	चित्रकला (रेखा व रंगकला)	२	२०	रु. १०,५००
बाय पेपर्स				
१.	शिल्पकला	२	५	रु. ३०,०००
२.	वस्त्र संकल्प	२	५	रु. ३०,०००
३.	धातूकाम	२	५	रु. ३०,०००
४.	मातीकाम	२	५	रु. ३०,०००
५.	अंतर्गत गृहसजावट	२	५	रु. ३०,०००
बाय रिसर्च				
१.	शिल्पकला	२	२	रु. ३०,०००
२.	वस्त्र संकल्प	२	२	रु. ३०,०००
३.	धातूकाम	२	२	रु. ३०,०००
४.	मातीकाम	२	२	रु. ३०,०००
५.	अंतर्गत गृहसजावट	२	२	रु. ३०,०००
पदविका अभ्यासक्रम				
१.	कला शिक्षण-प्रशिक्षण	२	३०	रु. ५,४००
२.	कला शिक्षणशास्त्र पदविका	१	२५	रु. ९,९५०
३.	शिल्पकला व प्रतिमाबंध	१+४	१०	रु. ५,४००
प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम				
१.	आर्ट मास्टर	१	२५	रु. १०,२५०

(२) सर ज. जी. उपयोजित कला महाविद्यालय, मुंबई

अ. क्र.	राबविण्यात येणारे अभ्यासक्रम	कालावधी (वर्षे)	प्रवेशमर्यादा	आकारण्यात येणारे शुल्क
पदवी अभ्यासक्रम				
१.	उपयोजित कला	४	१००	रु. ७,५००
पदव्युत्तर अभ्यासक्रम				
बाय पेपर्स				
१.	उपयोजित कला	२	१२	रु. १०,५००
२.	इलेस्ट्रेशन	२	५	रु. ३०,०००
३.	टायपोग्राफी	२	५	रु. ३०,०००
४.	फोटोग्राफी	२	५	रु. ३०,०००
५.	कॉम्प्युटर ग्राफिक्स	२	५	रु. ३०,०००
६.	एक्झिबिशन डिस्प्ले व डिझाईन	२	५	रु. ३०,०००
बाय रिसर्च				
१.	उपयोजित कला	२	१३	रु. १०,५००
२.	इलेस्ट्रेशन	२	५	रु. ३०,०००
३.	टायपोग्राफी	२	५	रु. ३०,०००
४.	फोटोग्राफी	२	५	रु. ३०,०००
५.	कॉम्प्युटर ग्राफिक्स	२	५	रु. ३०,०००
६.	एक्झिबिशन डिस्प्ले व डिझाईन	२	५	रु. ३०,०००

(२) सर ज. जी. उपयोजित कला महाविद्यालय, मुंबई --चालू

अ. क्र.	राबविण्यात येणारे अभ्यासक्रम	कालावधी (वर्षे)	प्रवेशमर्यादा	आकारण्यात येणारे शुल्क
प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम				
१.	छायाचित्रण	१	९०	रु. ४,५००
२.	अंतर्गत गृहसजावट	१	६०	रु. ४,५००

(३) शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, नागपूर

अ. क्र.	राबविण्यात येणारे अभ्यासक्रम	कालावधी (वर्षे)	प्रवेशमर्यादा	आकारण्यात येणारे शुल्क
पदवी अभ्यासक्रम				
१.	रेखा व रंगकला	४	३०	रु. ७,५००
२.	उपयोजित कला	४	३०	रु. ७,५००
पदविका अभ्यासक्रम				
१.	कलाशिक्षण प्रशिक्षण	२	३०	रु. ५,४००
पदव्युत्तर अभ्यासक्रम				
बाय पेपर्स				
१.	शिल्पकला	२	५	रु. १७,०००
२.	उपयोजित कला	२	२०	रु. १७,०००
३.	इंटेरिअर डेकोरेशन	२	५	रु. १७,०००
४.	पेंटिंग	२	१०	रु. १७,०००
बाय रिसर्च				
१.	शिल्पकला	२	५	रु. १७,०००
२.	उपयोजित कला	२	२०	रु. १७,०००
३.	इंटेरिअर डेकोरेशन	२	५	रु. १७,०००
४.	पेंटिंग	२	१०	रु. १७,०००
प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम				
१.	छायाचित्रण	१	१५	रु. ४,५००

(४) शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, औरंगाबाद

अ. क्र.	राबविण्यात येणारे अभ्यासक्रम	कालावधी (वर्षे)	प्रवेशमर्यादा	आकारण्यात येणारे शुल्क
पदवी अभ्यासक्रम				
१.	रेखा व रंगकला	४	१५	रु. ७,५००
२.	उपयोजित कला	४	३५	रु. ७,५००
३.	वस्त्रकला (विणकाम, रंगाई व छपाई)	४	१५	रु. ७,५००
पदविका अभ्यासक्रम				
१.	कलाशिक्षण प्रशिक्षण	२	२५	रु. —
पदव्युत्तर अभ्यासक्रम				
बाय पेपर्स				
१.	उपयोजित कला	२	१५	रु. १७,०००
२.	पेंटिंग	२	१०	रु. १७,०००
बाय रिसर्च				
१.	उपयोजित कला	२	१५	रु. १७,०००
२.	पेंटिंग	२	१०	रु. १७,०००

कला संचालनालयांतर्गत येणाऱ्या उपरोक्त शासकीय कला संस्थांतील पदवी अभ्यासक्रम संबंधित विद्यापीठांच्या कार्यक्षेत्रातील असून त्यांच्या परीक्षा विद्यापीठामार्फत घेतल्या जातात.

त्यासोबतच राज्यातील ११ खाजगी संस्थांमध्ये कायम विनाअनुदानित तत्वावर पदवी अभ्यासक्रम सुरू आहेत.

कला संचालनालयांतर्गत येणाऱ्या शासनमान्य अशासकीय ३१ अनुदानित, तसेच १७८ कायम विनाअनुदान कला संस्थांमध्ये खालील पदविका अभ्यासक्रम राबविण्यात येतात. तसेच सदर संस्थांचे कामकाज महाराष्ट्र राज्यातील मान्यताप्राप्त कला संस्थांसाठी अनुदान संहितामधील नियम व विनियमानुसार चालविण्यात येते. पदविका अभ्यासक्रमाच्या परीक्षा कला संचालनालयांतर्गत असलेल्या परीक्षा नियंत्रकामार्फत घेण्यात येतात.

**महाराष्ट्र राज्यातील पदवी अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या शासकीय कला संस्था /
खाजगी विनाअनुदानित कलासंस्थाशासकीय कलासंस्था**

- | | |
|--|--|
| १. सर ज. जी. कला महाविद्यालय, कला शाळा
आवार, डॉ. दा. नौ. मार्ग, मुंबई-४०० ००१. | ३. शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय,
झनाना महल, किल्ले अर्क,
औरंगाबाद-४२१ ००१. |
| २. सर ज. जी. उपयोजित कला महाविद्यालय,
कला शाळा आवार, डॉ. दा. नौ. मार्ग,
मुंबई-४०० ००१. | ४. शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय,
लक्ष्मीनगर, नागपूर-४४० ०२२. |

शासनमान्य अशासकीय अनुदानित कला संस्थातील अभ्यासक्रम व मंजूर विद्यार्थी संख्या

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अभ्यासक्रम	मंजूर विद्यार्थी संख्या
१	मुंबई कला महाविद्यालय, मुंबई	मूलभूत	६०
२	सोफिया पॉलिटेक्निक आर्ट डिपार्टमेंट, मुंबई	मूलभूत	६०
		उपयोजित कला	३०
		टेक्सटाईल डिझाईन	३०
३	मॉडेल आर्ट इन्स्टिट्यूट, दादर	मूलभूत	९०
४	जे. के. अॅकॅडमी ऑफ आर्ट अॅण्ड डिझाईन, वडाळा (पूर्व), मुंबई.	मूलभूत	५०
		रेखा व रंगकला	४०
		उपयोजित कला	६०
५	चित्रकला महाविद्यालय, नाशिक	मूलभूत	३०
		रेखा व रंगकला	३०
६	स्कूल ऑफ आर्ट, धुळे	ए. टी. डी.	३०
		मूलभूत	३०
		टेक्सटाईल (W and P)	३५
७	सप्टपुट ललित कला महाविद्यालय, जळगाव खिरोदा	मूलभूत	१५
		इ. टी. डी.	३०
८	प्रगत कला महाविद्यालय, अहमदनगर	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	२५
		रेखा व रंगकला	५०
		उपयोजित कला	६०
		ए. टी. डी.	२५
९	अभिनव कला महाविद्यालय, पाषाण	मूलभूत	३०
		उपयोजित कला	४०
		ए. टी. डी.	२५
१०	कैलास कला निकेतन, बीड	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	३०
११	कला व्यवसाय केंद्र, सोलापूर	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	२५
१२	दळवीज आर्ट इन्स्टिट्यूट, कोल्हापूर	मूलभूत	४०
		रेखा व रंगकला	३०

शासनमान्य अशासकीय अनुदानित कला संस्थातील अभ्यासक्रम व मंजूर विद्यार्थी संख्या--चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अभ्यासक्रम	मंजूर विद्यार्थी संख्या
१३	रा. शि. गोसावी कला निकेतन महाविद्यालय, कोल्हापूर	मूलभूत	३०
		उपयोजित कला	३५
		ए. टी. डी.	२५
१४	यशवंत कला महाविद्यालय, औरंगाबाद	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	२५
१५	कला महर्षी त्र्यंबक वसेकर, नांदेड	ए. टी. डी.	३०
१६	चित्रकला महाविद्यालय, लातूर	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	२५
१७	चित्रकला महाविद्यालय, अमरावती	मूलभूत	३०
		ए. टी. डी.	३०
१८	कला विश्व महाविद्यालय, सांगली	मूलभूत	२५
		रेखा व रंगकला	३०
		ए. टी. डी.	२५
१९	ठाणे स्कूल ऑफ आर्ट, ठाणे	मूलभूत	३०
		ए. टी. डी.	२५
२०	करंदीकर कला अॅकॅडमी, डोंबिवली, ठाणे	मूलभूत	२०
		रेखा व रंगकला	१५
२१	वसई विकासिनी दृक्कला महाविद्यालय, वसई	मूलभूत	२०
		ए. टी. डी.	२५
२२	सह्याद्री स्कूल ऑफ आर्ट, सावर्डे, रत्नागिरी	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	२५
२३	शारदाबाई पवार महिला कला निकेतन, बारामती	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	३०
२४	जे. एन. भंडारी स्कूल ऑफ आर्ट, शिनोळी, कोल्हापूर	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	२५
२५	बाबासाहेब नाईक चित्रकला महाविद्यालय, खामगाव	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	३०
२६	बाबासाहेब नाईक चित्रकला महाविद्यालय, पुसद, यवतमाळ	ए. टी. डी.	२५
२७	वसंत चित्रकला महाविद्यालय, वर्धा	ए. टी. डी.	२५
२८	शरद पवार चित्रकला महाविद्यालय, नागपूर	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	२५
२९	बाबासाहेब ढोणे चित्रकला महाविद्यालय, अकोला	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	३०
३०	ललित कला केंद्र, चोपडा, जळगाव	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	३०
३१	अभिनव कला महाविद्यालय, टिळक रोड, पुणे	मूलभूत	६०
		रेखा व रंगकला	५०
		उपयोजित कला	६०
		ए. टी. डी.	२५

बी. एफ. ए. पदवी अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या विनाअनुदान कला महाविद्यालयांची यादी

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	पत्ता	अभ्यासक्रम (४ वर्षे)	प्रवेश क्षमता	दूरध्वनी
१	बी. एस. बांदेकर कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, जिल्हा सिंधुदुर्ग.	मोती महल बिल्डिंग, क्रिकेट ग्राऊंडसमोर, सावंतवाडी, जिल्हा सिंधुदुर्ग-४१६ ५१०	बी. एफ. ए. उपयोजित कला	२४०	२७५३६१
२	रचना संसद कॉलेज ऑफ अप्लाइड आर्ट अँड क्राफ्ट, मुंबई.	२७८, शंकर घाणेकर मार्ग, प्रभादेवी, मुंबई-४०० ०२५.	बी. एफ. ए. उपयोजित कला	२४०	२४३८४५९७
३	भारती विद्यापीठ कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट.	भारती विद्यापीठ शैक्षणिक परिसर, कात्रज, धनकवडी, पुणे-४११ ०४३.	बी. एफ. ए. १. उपयोजित कला २. रेखा व रंगकला	२४० -- १२०	२७६५७२३५
४	डॉ. डी. वाय. पाटील कॉलेज ऑफ अप्लाइड आर्ट, पुणे.	आकुर्डी रेल्वे स्टेशनजवळ, सेक्टर नंबर २९, रावेत रोड, आकुर्डी, पुणे-४११ ०४४.	बी. एफ. ए. उपयोजित कला	३६०	२७६५७२३५
५	विवा इन्स्टिट्यूट ऑफ अप्लाइड आर्ट, जिल्हा पालघर.	मु. पो. शिरगाव, तालुका वसई, जिल्हा पालघर, पिन-४०१ ३०३.	बी. एफ. ए. १. उपयोजित कला २. रेखा व रंग कला	२४० १२०	०२५०/२५१५२७६
६	पद्मभूषण वसंतदादा पाटील प्रतिष्ठान यांचे कॉलेज ऑफ इंजिनिअरिंग, सायन.	इन्स्टर्न एक्सप्रेस हायवे, सायन, मुंबई-४०० ०२२.	बी. एफ. ए. १. उपयोजित कला २. रेखा व रंग कला	२४० १२०	०२२/२०८४७२२७

**शासनमान्य कला संस्थांमध्ये सुरू असलेल्या अभ्यासक्रमांचा
विभागनिहाय गोषवारा**

अ. क्र.	विभाग	अभ्यासक्रम	संस्थांची संख्या	अ. क्र.	विभाग	अभ्यासक्रम	संस्थांची संख्या
१.	कोकण विभाग	मूलभूत	१७	१.	औरंगाबाद विभाग	मूलभूत	१३
		उपयोजित कला	--			उपयोजित कला	--
		कला व शिक्षण प्रशिक्षण	१३			कला व शिक्षण प्रशिक्षण	२९
		रेखा व रंगकला	१४			रेखा व रंगकला	६
		शिल्पकला व प्रतिमानबंध	३			शिल्पकला व प्रतिमानबंध	३
		अंतर्गत गृहसजावट	१			अंतर्गत गृहसजावट	२
		सिरॅमिक्स अँड पॉटरी	१			सिरॅमिक्स अँड पॉटरी	१
		टेक्सटाईल	--			टेक्सटाईल	१
		कला शिक्षणशास्त्र पदविका (डीप. ए. एड.)	३			कला शिक्षणशास्त्र पदविका (डीप. ए. एड.)	३
		कला शिक्षण प्रमाणपत्र (ए.एम.)	११			कला शिक्षण प्रमाणपत्र (ए. एम.)	८
२.	नाशिक विभाग	मूलभूत	२१	२.	अमरावती विभाग	मूलभूत	१२
		उपयोजित कला	--			उपयोजित कला	१
		कला व शिक्षण प्रशिक्षण (ए. टी. डी)	४१			कला व शिक्षण प्रशिक्षण (ए.टी.डी)	२५
		रेखा व रंगकला	१५			रेखा व रंगकला	७
		शिल्पकला व प्रतिमानबंध	१			शिल्पकला व प्रतिमानबंध	२
		अंतर्गत गृहसजावट	५			अंतर्गत गृहसजावट	१
		सिरॅमिक्स अँड पॉटरी	१			सिरॅमिक्स अँड पॉटरी	--
		टेक्सटाईल	२			टेक्सटाईल	१
		कला शिक्षणशास्त्र पदविका (डीप. ए. एड.)	३			कला शिक्षणशास्त्र पदविका (डीप. ए. एड.)	५
		कला शिक्षण प्रमाणपत्र (ए. एम.)	९			कला शिक्षण प्रमाणपत्र (ए. एम.)	६
३.	पुणे विभाग	मूलभूत	२७	३.	नागपूर विभाग	मूलभूत	८
		उपयोजित कला	१			उपयोजित कला	--
		कला व शिक्षण प्रशिक्षण (ए.टी.डी.)	३०			कला व शिक्षण प्रशिक्षण (ए.टी.डी.)	९
		रेखा व रंगकला	१८			रेखा व रंगकला	६
		शिल्पकला व प्रतिमानबंध	४			शिल्पकला व प्रतिमानबंध	--
		अंतर्गत गृहसजावट	४			अंतर्गत गृहसजावट	३
		सिरॅमिक्स अँड पॉटरी	२			सिरॅमिक्स अँड पॉटरी	१
		टेक्सटाईल	१			टेक्सटाईल	२
		कला व शिक्षणशास्त्र पदविका (डीप. ए. एड.)	८			कला व शिक्षणशास्त्र पदविका (डीप. ए. एड.)	२
		कला व शिक्षण प्रमाणपत्र (ए. एम.)	१०			कला व शिक्षण प्रमाणपत्र (ए. एम.)	४

शासनमान्य कला संस्थांमधील अभ्यासक्रमांचा गोषवारा

अ. क्र.	अभ्यासक्रम	संस्थांची संख्या
१.	मूलभूत	१०६
२.	उपयोजित कला	२
३.	कला शिक्षक प्रशिक्षक (ए. टी. डी)	१४७
४.	रेखा व रंगकला	६६
५.	शिल्पकला व प्रतिमानबंध	१३
६.	अंतर्गत गृहसजावट	१६
७.	सिरॅमिक्स अँड पॉटरी	६
८.	टेक्सटाईल	७
९.	कला शिक्षणशास्त्र पदविका (डीप. ए. एड)	२४
१०.	कला शिक्षण प्रमाणपत्र (अ. एम.)	४८

एकूण .. ४२६

कला संचालनालय महाराष्ट्र राज्य, मुंबई

शासनमान्य अशासकीय विनाअनुदानित कला संस्थामध्ये शिकविण्यात येणारे अभ्यासक्रम, कालावधी व प्रवेश मर्यादा याबाबतची माहिती

(१)	अभ्यासक्रम :	मूलभूत
	कालावधी :	१ वर्ष
	प्रवेश मर्यादा :	३०

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२

कोकण विभाग

१.	कला व विद्या संकुल, गिरगाव, मुंबई	१०.	हृषीकेश चित्रकला महाविद्यालय, न्यू पनवेल, जिल्हा रायगड.
२.	उंब्रा चित्रकला महाविद्यालय, महालक्ष्मी, मुंबई	११.	कला महाविद्यालय, खोपोली, जिल्हा रायगड
३.	कै. भाऊसाहेब हिरे इन्स्टिट्यूट ऑफ डिझाईन, वांद्रे (पूर्व), मुंबई.	१२.	रत्नागिरी स्कूल ऑफ आर्ट, रत्नागिरी.
४.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, नायगांव, मुंबई	१३.	सिंधुदुर्ग चित्रकला महाविद्यालय, कणकवली, जिल्हा सिंधुदुर्ग.
५.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, सानपाडा (पूर्व), नवी मुंबई	१४.	डी. एल. पाटील कला महाविद्यालय, देवघर, तालुका वाडा, जिल्हा ठाणे.
६.	आशाप्रभा चित्रकला महाविद्यालय, कल्याण	१५.	रचना संसद अँकॅडमी ऑफ फाईन आर्ट्स, मुंबई
७.	संकल्प स्कूल ऑफ आर्ट, वाशिंद, जिल्हा ठाणे	१६.	मॉडर्न आर्ट इंटेरिअर डेकोरेशन इन्स्टिट्यूट, साकीनाका, मुंबई
८.	विद्या अलंकार चित्रकला महाविद्यालय, अंबरनाथ, जिल्हा ठाणे.	१७.	एन. जे. स्कूल ऑफ आर्ट, भायखळा, मुंबई
९.	येझाज एज्युकेशन ट्रस्ट, डहाणू रोड, जिल्हा ठाणे		

माहिती--चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
नाशिक विभाग			
१.	ललित कला महाविद्यालय, गंगापूर रोड, नाशिक	१७.	ज्ञानेश्वर माऊली चित्रकला महाविद्यालय, पाथर्डी, जिल्हा अहमदनगर.
२.	दादाजी आहेर चित्रकला महाविद्यालय, जुना सिडको, नाशिक.	१८.	ललित कला महाविद्यालय, जळगाव
३.	रचना चित्रकला महाविद्यालय, सटाणा, जिल्हा नाशिक	१९.	चित्रकला महाविद्यालय, मुक्ताईनगर, जिल्हा जळगाव
४.	ए. पी. एन. आर्ट कॉलेज, मालेगाव, जिल्हा नाशिक	२०.	स्वामी समर्थ चित्रकला महाविद्यालय, पारोळा, जिल्हा जळगाव.
५.	ललित कला महाविद्यालय, सिन्नर, जिल्हा सिन्नर	२१.	चित्रकला महाविद्यालय, अंमळनेर, जिल्हा जळगाव
६.	अन्नपूर्णा चित्रकला महाविद्यालय, नांदगाव, जिल्हा नाशिक.	२२.	रचना चित्रकला महाविद्यालय, अहमदनगर
७.	शिवशंकर चित्रकला महाविद्यालय, कळवण, जिल्हा नाशिक.	२३.	चित्रकला महाविद्यालय, सोनाई, तालुका नेवासा, जिल्हा अहमदनगर.
८.	आदर्श चित्रकला महाविद्यालय, देवपूर, धुळे	२४.	श्री साई गजानन चित्रकला महाविद्यालय, राहुरी खुर्द, तालुका राहुरी, जिल्हा अहमदनगर.
९.	त्रिमूर्ती चित्रकला महाविद्यालय, देवपूर, धुळे	२५.	सुनीता चित्रकला महाविद्यालय, श्रीरामपूर, जिल्हा अहमदनगर
१०.	जी. के. नांदे चित्रकला महाविद्यालय, साक्री, जिल्हा धुळे.	२६.	कलानिकेतन चित्रकला महाविद्यालय, संगमनेर, जिल्हा अहमदनगर.
११.	चित्रकला महाविद्यालय, नंदुरबार	२७.	चित्रकला महाविद्यालय, कोपरगाव
१२.	सुप्रभा चित्रकला महाविद्यालय, शहादा, जिल्हा नंदुरबार	२८.	श्री गजानन चित्रकला महाविद्यालय, अकोले, जिल्हा अहमदनगर.
१३.	अजंता चित्रकला महाविद्यालय, जळगाव	२९.	समाजश्री प्रशांतदादा हिरे इन्स्टिट्यूट ऑफ म्युझिक अॅन्ड फाईन आर्ट, मालेगाव, जिल्हा नाशिक.
१४.	चित्रकला महाविद्यालय, पाथर्डी, जिल्हा अहमदनगर		
१५.	प्रज्ञावर्धनी स्कूल ऑफ आर्ट, जळगाव		
१६.	ओजस्विनी कला महाविद्यालय, जळगाव		

पुणे विभाग

१.	दलितमित्र कै. धों. आबनावे महाविद्यालय, पुणे	७.	कलासागर कला महाविद्यालय, पुणे
२.	भारती कला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे	८.	कला महाविद्यालय, पुणे कॅम्प, पुणे
३.	साई चित्रकला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे	९.	शरदचंद्र पवार चित्रकला महाविद्यालय, डुंबरवाडी (ओतूर), तालुका जुन्नर, जिल्हा पुणे.
४.	चित्रलीला निकेतन, महाविद्यालय, पुणे	१०.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, नारायणगाव, तालुका जुन्नर, जिल्हा पुणे.
५.	नॅशनल कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, पिंपरी, पुणे		
६.	कला महाविद्यालय, खडकी, पुणे		

माहिती--चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
पुणे विभाग --- चालू			
११.	स्व. आमदार सुभाष अण्णासो, कुल चित्रकला महाविद्यालय, दौंड, जिल्हा पुणे.	१९.	सावित्रीबाई फुले चित्रकला महाविद्यालय, पंढरपूर, जिल्हा सोलापूर.
१२.	भारतीय कला महाविद्यालय, इंदापूर, जिल्हा पुणे	२०.	रवींद्रनाथ टागोर चित्रकला महाविद्यालय, कुर्डुवाडी, तालुका माढा, जिल्हा सोलापूर.
१३.	सातारा कला महाविद्यालय, सातारा	२१.	कला मंदिर महाविद्यालय, कोल्हापूर
१४.	स्वामी विवेकानंद चित्रकला महाविद्यालय, कराड, जिल्हा सातारा.	२२.	ललित कला महाविद्यालय, इचलकरंजी, जिल्हा सोलापूर
१५.	सावित्रीबाई बजरंग कला महाविद्यालय, विटा, तालुका खानापूर, जिल्हा सांगली.	२३.	कृष्णा कला महाविद्यालय, वाठार, तालुका कराड, जिल्हा सातारा.
१६.	विश्वास चित्रकला महाविद्यालय, चिखली, तालुका शिराळा, जिल्हा सांगली.	२४.	यशोदा शिक्षण संस्थेचे कला महाविद्यालय, सातारा
१७.	कै. आप्पासाहेब कडादी चित्रकला महाविद्यालय, सोलापूर	२५.	प्रथमेश कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, मंगळवेढा, जिल्हा सोलापूर
१८.	सोजर चित्रकला महाविद्यालय, बार्शी, जिल्हा सोलापूर	२६.	साधना कला महाविद्यालय, गडहिंग्लज, कोल्हापूर
		२७.	कला महाविद्यालय, पो. वाढे, सातारा

औरंगाबाद विभाग

१.	चित्रकला महाविद्यालय, औरंगाबाद	७.	चित्रांगण कला महाविद्यालय, लातूर
२.	शरदचंद्रजी पवार चित्रकला महाविद्यालय, कन्नड, जिल्हा औरंगाबाद.	८.	कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, औरंगाबाद
३.	अजंता चित्रकला महाविद्यालय, जालना	९.	ज्ञानसागर चित्रकला महाविद्यालय, उदगीर, जिल्हा लातूर
४.	रवींद्रनाथ टागोर चित्रकला महाविद्यालय, परभणी	१०.	मोहिनी कला महाविद्यालय, परभणी
५.	कलांजली कला महाविद्यालय, अंबाजोगाई, जिल्हा बीड.	११.	पंचशील कला महाविद्यालय, माहूर, जिल्हा नांदेड
६.	चित्रकला महाविद्यालय, नांदेड	१२.	साने गुरुजी चित्रकला महाविद्यालय, किनवट, जिल्हा नांदेड.
		१३.	स्कूल ऑफ आर्ट, उस्मानाबाद

अमरावती विभाग

१.	सुवर्ण चित्रकला महाविद्यालय, बुलढाणा	७.	रुक्मिणी चित्रकला महाविद्यालय, पस्तवाडा, जिल्हा अमरावती.
२.	कलाचार्य पंधे गुरुजी चित्र व शिल्प महाविद्यालय, खामगाव, जिल्हा बुलढाणा.	८.	श्रीरंग चित्रकला महाविद्यालय, अंजनगाव सूर्जी, जिल्हा अमरावती.
३.	वाशिम चित्रकला महाविद्यालय, वाशिम	९.	पटलधमाल वाधवाणी चित्रकला महाविद्यालय, यवतमाळ
४.	आदर्श कला महाविद्यालय, कारंजा (लाड), जिल्हा वाशिम.	१०.	स्व. रुपेशकुमार इंगोले चित्रकला महाविद्यालय, यवतमाळ.
५.	स्व. राजे तेजसिंहराव भोसले चित्रकला महाविद्यालय, अमरावती.	११.	चित्रकला महाविद्यालय, आर्णी, जिल्हा यवतमाळ
६.	संजय कुन्हे कॉलेज ऑफ मॉडर्न आर्ट, अमरावती	१२.	श्रीमती सुमित्राबाई अंधारे चित्रकला महाविद्यालय, अकोला.

माहिती--चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
नागपूर विभाग			
१.	राणीबाई अग्नीहोत्री चित्रकला महाविद्यालय, वर्धा.	५.	छत्रपती शिवाजी महाराज चित्रकला महाविद्यालय, देवरी, जिल्हा गोंदिया.
२.	कलासागर चित्रकला महाविद्यालय, नागपूर.	६.	ज्ञानेश चित्रकला महाविद्यालय, नवरगाव, तालुका शिंदेवाही, जिल्हा चंद्रपूर.
३.	डॉ. सुनील पंचभाई चित्रकला महाविद्यालय, भोजापूर, जिल्हा भंडारा.	७.	एम. एम. भोयर चित्रकला महाविद्यालय, परसवाडा, तालुका तिरोडा, जिल्हा गोंदिया.
४.	श्री गणेश चित्रकला महाविद्यालय, गोंदिया.	८.	वसंत चित्रकला महाविद्यालय, हिंगणघाट, वर्धा

(२)	अभ्यासक्रम	:	उपयोजित कला
	कालावधी	:	४ वर्षे
	प्रवेशमर्यादा	:	१५

कोकण, नाशिक, औरंगाबाद नागपूर विभाग--निरंक
अमरावती विभाग--चित्रकला महाविद्यालय, अमरावती

पुणे विभाग--अभिनव कला महाविद्यालय, टिळक रोड, पुणे.

(३)	अभ्यासक्रम	:	कला शिक्षक प्रशिक्षण (ए. टी. डी.)
	कालावधी	:	२ वर्षे
	प्रवेशमर्यादा	:	३०

कोकण विभाग

१.	कला विद्या संकुल, गिरगाव, मुंबई.	८.	येझाज एज्युकेशन ट्रस्ट, डहाणू रोड, जिल्हा ठाणे.
२.	उंब्रा चित्रकला महाविद्यालय, महालक्ष्मी, मुंबई.	९.	ऋषीकेश चित्रकला महाविद्यालय, न्यू पनवेल, जिल्हा रायगड.
३.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, नायगाव.	१०.	कला महाविद्यालय, खोपोली, जिल्हा रायगड.
४.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, सानपाडा (पूर्व), नवी मुंबई.	११.	रत्नागिरी स्कूल ऑफ आर्ट, रत्नागिरी.
५.	आशाप्रभा चित्रकला महाविद्यालय, कल्याण.	१२.	सिंधुदुर्ग चित्रकला महाविद्यालय, कणकवली, जिल्हा सिंधुदुर्ग.
६.	संकल्प स्कूल ऑफ आर्ट, वांशिद, जिल्हा ठाणे.	१३.	डी. एल. पाटील कला महाविद्यालय, देवघर, तालुका वाडा, जिल्हा ठाणे.
७.	विद्या अलंकार चित्रकला महाविद्यालय, अंबरनाथ, जिल्हा ठाणे.	१४.	करंदीकर कला अॅकॅडमी, डोंबिवली

नाशिक विभाग

१.	ललित कला महाविद्यालय, गंगापूर रोड, नाशिक.	६.	चित्रकला महाविद्यालय, मनमाड, जिल्हा नाशिक.
२.	श्रीरचना चित्रकला महाविद्यालय, सिडको, जिल्हा नाशिक.	७.	रचना चित्रकला महाविद्यालय, सटाणा, जिल्हा नाशिक.
३.	अनमोल चित्रकला महाविद्यालय, जुना सिडको, जिल्हा नाशिक.	८.	ए. पी. एन. आर्ट कॉलेज, मालेगाव, जिल्हा नाशिक.
४.	दादाजी आहरे चित्रकला महाविद्यालय, नाशिक रोड, नाशिक.	९.	स्कूल ऑफ आर्ट, संगमेश्वर, तालुका मालेगाव, जिल्हा नाशिक.
५.	त्रिमूर्ती चित्रकला महाविद्यालय, नांदूर-शिगोटे, जिल्हा नाशिक.	१०.	ललित कला महाविद्यालय, सिन्नर, जिल्हा नाशिक.

माहिती--चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
नाशिक विभाग --- चालू			
११.	अन्नपूर्णा चित्रकला महाविद्यालय, नांदगाव, जिल्हा नाशिक.	२८.	चित्रकला महाविद्यालय, अंमळनेर, जिल्हा जळगाव.
१२.	ग्रामीण चित्रकला महाविद्यालय, येवला, जिल्हा नाशिक.	२९.	रचना चित्रकला महाविद्यालय, अहमदनगर.
१३.	शिवशंकर चित्रकला महाविद्यालय, कळवण, जिल्हा नाशिक.	३०.	चित्रकला महाविद्यालय, सोनाई, तालुका नेवासा, जिल्हा अहमदनगर.
१४.	आदर्श चित्रकला महाविद्यालय, देवपूर, धुळे	३१.	श्री साई गजानन चित्रकला महाविद्यालय, राहुरी खुर्द, तालुका राहुरी, जिल्हा अहमदनगर.
१५.	त्रिमूर्ती चित्रकला महाविद्यालय, देवपूर, धुळे.	३२.	चित्रकला महाविद्यालय, राहुरी, जिल्हा अहमदनगर.
१६.	चित्रकला महाविद्यालय, शिरपूर, जिल्हा धुळे.	३३.	सुनीता चित्रकला महाविद्यालय, श्रीरामपूर, जिल्हा अहमदनगर.
१७.	जी. के. नांदे चित्रकला महाविद्यालय, साक्री, जिल्हा धुळे.	३४.	चित्रकला महाविद्यालय, श्रीरामपूर, जिल्हा अहमदनगर.
१८.	चित्रकला महाविद्यालय, नंदुरबार.	३५.	चित्रकला महाविद्यालय, सप्रेवाडी, श्रीगोंदा, जिल्हा अहमदनगर.
१९.	सुप्रभा चित्रकला महाविद्यालय, शहादा, जिल्हा नंदुरबार.	३६.	ज्ञानेश्वर माऊली चित्रकला महाविद्यालय, पाथर्डी, जिल्हा अहमदनगर.
२०.	अजंता चित्रकला महाविद्यालय, जळगाव.	३७.	चित्रकला महाविद्यालय, पाथर्डी, जिल्हा अहमदनगर.
२१.	ललित कला महाविद्यालय, जळगाव.	३८.	अभिजात चित्रकला महाविद्यालय, भाळवणी, तालुका पारनेर, जिल्हा अहमदनगर.
२२.	ओजस्विनी चित्रकला महाविद्यालय, जळगाव	३९.	कला निकेतन चित्रकला महाविद्यालय, संगमनेर, जिल्हा अहमदनगर.
२३.	चित्रकला महाविद्यालय, मुक्ताईनगर, जिल्हा जळगाव.	४०.	चित्रकला महाविद्यालय, कोपरगाव, जिल्हा अहमदनगर.
२४.	दादासाहेब अनिल देशमुख चित्रकला महाविद्यालय, पाचोरा, जिल्हा जळगाव.	४१.	समाजश्री प्रशांतदादा हिरे इन्स्टिट्यूट ऑफ म्युझिक अँड फाईन आर्ट, मालेगाव, जिल्हा नाशिक.
२५.	महाराष्ट्र चित्रकला महाविद्यालय, चाळीसगाव, जिल्हा जळगाव.		
२६.	स्वामी समर्थ चित्रकला महाविद्यालय, पारोळ, जिल्हा जळगाव.		
२७.	सावित्रीबाई फुले चित्रकला महाविद्यालय, एरंडोल, जिल्हा जळगाव.		

माहिती--चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
पुणे विभाग			
१.	भारती कला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे.	१६.	स्वामी विवेकानंद चित्रकला महाविद्यालय, कराड, जिल्हा सातारा.
२.	साई चित्रकला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे.	१७.	सावित्रीबाई बजरंग कला महाविद्यालय, विटा, तालुका खानापूर, जिल्हा सांगली.
३.	चित्रलिला निकेतन महाविद्यालय, पुणे.	१८.	नवकृष्ण व्हॅली कला महाविद्यालय, कुपवाड, जिल्हा सांगली.
४.	नॅशनल कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, पिंपरी, पुणे.	१९.	विश्वास चित्रकला महाविद्यालय, चिखली, तालुका शिराळा, जिल्हा सांगली.
५.	कला महाविद्यालय, खडकी, पुणे.	२०.	कै. आप्पासाहेब कडादी चित्रकला महाविद्यालय, सोलापूर.
६.	कलासागर कला महाविद्यालय, पुणे.	२१.	सोजर चित्रकला महाविद्यालय, बाशी, जिल्हा सोलापूर.
७.	ज्ञानविलास चित्रकला महाविद्यालय, आळंदी देवाची, तालुका खेड, जिल्हा पुणे.	२२.	गीतादत्त चित्रकला महाविद्यालय, वैराग, तालुका बाशी, जिल्हा सोलापूर.
८.	शरदचंद्र पवार चित्रकला महाविद्यालय, डुंबरवाडी (ओतूर), तालुका जुन्नर, जिल्हा पुणे.	२३.	सावित्रीबाई चित्रकला महाविद्यालय, पंढरपूर, जिल्हा सोलापूर.
९.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, नारायणगाव, तालुका जुन्नर, जिल्हा पुणे.	२४.	रविंद्रनाथ टागोर चित्रकला महाविद्यालय, कुर्दुवाडी, तालुका माढा, जिल्हा सोलापूर.
१०.	रचना चित्रकला महाविद्यालय, केडगाव, तालुका दौंड, जिल्हा पुणे.	२५.	श्री अष्टविनायक चित्रकला महाविद्यालय, सांगोला, जिल्हा सोलापूर.
११.	स्व. आमदार सुभाष अण्णासाहे. कुल, चित्रकला महाविद्यालय, दौंड, जिल्हा पुणे.	२६.	ललित कला महाविद्यालय, इचलकरंजी, जिल्हा कोल्हापूर.
१२.	भारतीय कला महाविद्यालय, इंदापूर, जिल्हा पुणे.	२७.	कला महाविद्यालय, वाठार, तालुका कराड, जिल्हा सातारा.
१३.	जिजामाता चित्रकला महाविद्यालय, सासवड, तालुका पुरंदर, जिल्हा पुणे.	२८.	राजारामबापू पाटील चित्रकला महाविद्यालय, इस्लामपूर, जिल्हा सांगली.
१४.	सातारा कला महाविद्यालय, सातारा.	२९.	कला महाविद्यालय, पुणे कॅम्प, पुणे.
१५.	कला महाविद्यालय, सातारा.	३०.	साधना कला महाविद्यालय, गडहिंग्लज, जिल्हा कोल्हापूर

माहिती--चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
औरंगाबाद विभाग			
१.	चित्रकला महाविद्यालय, औरंगाबाद.	१६.	अंकुर चित्रकला महाविद्यालय, परळी-वैजनाथ, जिल्हा बीड.
२.	उदय चित्रकला महाविद्यालय, औरंगाबाद.	१७.	चित्रकला महाविद्यालय, नांदेड.
३.	आदर्श चित्रकला महाविद्यालय, औरंगाबाद.	१८.	बी. पुठकर चित्रकला महाविद्यालय, देगलूर, जिल्हा नांदेड.
४.	राजा रवी वर्मा चित्रकला महाविद्यालय, औरंगाबाद.	१९.	श्री. वेदप्रकाश कला अध्यापक महाविद्यालय, नायगाव, जिल्हा नांदेड.
५.	अर्जिठा लेणी चित्रकला महाविद्यालय, सिल्लोड, जिल्हा औरंगाबाद.	२०.	चित्रकला महाविद्यालय, हदगाव, जिल्हा नांदेड.
६.	शरदचंद्रजी पवार चित्रकला महाविद्यालय, कन्नड, जिल्हा औरंगाबाद.	२१.	मोनालिसा चित्रकला महाविद्यालय, मुखेड, जिल्हा नांदेड.
७.	अजंता चित्रकला महाविद्यालय, जालना.	२२.	चित्रकला महाविद्यालय, कंधार, जिल्हा नांदेड.
८.	दयानंद चित्रकला महाविद्यालय, जाफ्राबाद, जिल्हा जालना.	२३.	कपिलेश्वर चित्रकला महाविद्यालय, लोहा, जिल्हा नांदेड.
९.	आदर्श चित्रकला महाविद्यालय, टाकळी कोलते, तालुका भोकरदन, जिल्हा जालना.	२४.	कृष्णाई चित्रकला महाविद्यालय, लोहा, जिल्हा नांदेड.
१०.	रविंद्रनाथ टागोर चित्रकला महाविद्यालय, परभणी.	२५.	पांडुरंग चित्रकला महाविद्यालय, नळदूर्ग, तालुका तुळजापूर. जिल्हा उस्मानाबाद.
११.	संत ज्ञानेश्वर चित्रकला महाविद्यालय, परभणी.	२६.	चित्रांगण कला महाविद्यालय, लातूर.
१२.	चित्रकला महाविद्यालय, हिंगोली.	२७.	ज्ञानसागर चित्रकला महाविद्यालय, उदगीर, जिल्हा लातूर.
१३.	सिद्धीविनायक चित्रकला महाविद्यालय, बीड.	२८.	चंद्रकांत कळसे चित्रकला महाविद्यालय, निलंगा, जिल्हा लातूर.
१४.	कलांजली कला महाविद्यालय, अंबाजोगाई, जिल्हा बीड.	२९.	कलाविकास चित्रकला महाविद्यालय, अहमदपूर, जिल्हा लातूर.
१५.	जिजामाता कला महाविद्यालय, आष्टी, जिल्हा बीड.		

माहिती--चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२

अमरावती विभाग

१	सुवर्ण चित्रकला महाविद्यालय, बुलढाणा.	१४.	संजय कुन्हे कॉलेज ऑफ मॉडर्न आर्ट, अमरावती.
२.	गुरुकुल चित्रकला महाविद्यालय, बुलढाणा.	१५.	रुक्मिणी चित्रकला महाविद्यालय, परतवाडा, जिल्हा अमरावती.
३.	संत गजानन चित्रकला महाविद्यालय, शेगाव, जिल्हा बुलढाणा.	१६.	श्रीरंग चित्रकला महाविद्यालय, अंजनगाव सूर्जी, जिल्हा अमरावती.
४.	महात्मा ज्योतिबा फुले शिल्प व कला महाविद्यालय, मेहेकर, जिल्हा बुलढाणा.	१७.	चित्रकला महाविद्यालय, जरूड, तालुका वरूड, जिल्हा अमरावती.
५.	राष्ट्रमाता जिजाऊ चित्रकला महाविद्यालय, देऊळगावराजा, जिल्हा बुलढाणा.	१८.	विनायक चित्रकला महाविद्यालय, परतवाडा, तालुका अचलपूर, जिल्हा अमरावती.
६.	शांतेय चित्रकला महाविद्यालय, चिखली, जिल्हा बुलढाणा.	१९.	स्वामी विवेकानंद चित्रकला महाविद्यालय, मोझरी, तालुका तिवसा, जिल्हा अमरावती.
७.	विदर्भ चित्रकला महाविद्यालय, मलकापूर, जिल्हा बुलढाणा.	२०.	स्व. हरिभाऊ रेचे चित्रकला महाविद्यालय, वडगाव, जिल्हा यवतमाळ.
८.	चित्रकला महाविद्यालय, मूर्तीजापूर, जिल्हा अकोला.	२१.	पटलधमाल वाधवाणी चित्रकला महाविद्यालय, यवतमाळ.
९.	सुमित्राबाई अंधारे कला महाविद्यालय, शिली (अंधारे), तालुका पातूर, जिल्हा अकोला.	२२.	स्व. रुपेशकुमार इंगोले चित्रकला महाविद्यालय, कळंब, जिल्हा यवतमाळ.
१०.	वाशिम चित्रकला महाविद्यालय, वाशिम.	२३.	मोगरे चित्रकला महाविद्यालय, पुसद, जिल्हा यवतमाळ.
११.	चित्रकला महाविद्यालय, वाशिम.	२४.	चित्रकला महाविद्यालय, आर्णी, जिल्हा यवतमाळ.
१२.	आदर्श कला महाविद्यालय, कारंजा (लाड), जिल्हा वाशिम.	२५.	गुरुकृपा चित्रकला महाविद्यालय, रिसोड, जिल्हा वाशिम.
१३.	स्व. राजे तेजसिंहराव भोसले चित्रकला महाविद्यालय, अमरावती.		

नागपूर विभाग

१.	राणीबाई अग्नीहोत्री चित्रकला महाविद्यालय, वर्धा.	६.	छत्रपती शिवाजी महाराज चित्रकला महाविद्यालय, देवरी, जिल्हा गोंदिया.
२.	इंदिरा गांधी चित्रकला महाविद्यालय, वडनेर, तालुका हिंगणघाट, जिल्हा वर्धा.	७.	जनता आर्ट इन्स्टिट्यूट, रामनगर, चंद्रपूर.
३.	स्व. यादवराव केचे चित्रकला महाविद्यालय, आर्वी, जिल्हा वर्धा.	८.	ज्ञानेश चित्रकला महाविद्यालय, नवरगाव, तालुका शिंदेवाही, जिल्हा चंद्रपूर.
४.	कलासागर चित्रकला महाविद्यालय, नागपूर.	९.	कला संस्कृती चित्रकला महाविद्यालय, काटोल, जिल्हा नागपूर.
५.	डॉ. सुनील पंचभाई चित्रकला महाविद्यालय, भोजापूर, जिल्हा भंडारा.		

माहिती--चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
	(४) अभ्यासक्रम कालावधी प्रवेशमर्यादा	:	रेखाकला व रंगकला ४ वर्षे १५
कोकण विभाग			
१.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, नायगांव, मुंबई.	७.	रत्नागिरी स्कूल ऑफ आर्ट, रत्नागिरी.
२.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, सानपाडा (पूर्व), नवी मुंबई.	८.	सिंधुदुर्ग चित्रकला महाविद्यालय, कणकवली, जिल्हा सिंधुदुर्ग.
३.	आशाप्रभा चित्रकला महाविद्यालय, कल्याण.	९.	कै. भाऊसाहेब हिरे इन्स्टिट्यूट ऑफ डिझाईन, वांद्रे, मुंबई.
४.	संकल्प स्कूल ऑफ आर्ट, वाशिव, जिल्हा ठाणे.	१०.	कला विद्या स्कूल, गिरगाव, मुंबई-४.
५.	येझाज एज्युकेशन ट्रस्ट, डहाणू रोड, जिल्हा ठाणे.	११.	रचना संसद अॅकॅडमी ऑफ फाईन आर्ट्स, चुनाभट्टी.
६.	ऋषीकेश चित्रकला महाविद्यालय, न्यू पनवेल, जिल्हा रायगड.	१२.	ठाणे स्कूल ऑफ आर्ट, ठाणे.
		१३.	सह्याद्री स्कूल ऑफ आर्ट, सावर्डे.
		१४.	वसई विकासिनी ट्रक कला महाविद्यालय, वसई.
नाशिक विभाग			
१.	ललित कला महाविद्यालय, नाशिक.	९.	स्वामी समर्थ चित्रकला महाविद्यालय, पारोळा, जिल्हा जळगाव.
२.	रचना चित्रकला महाविद्यालय, सटाणा, जिल्हा नाशिक.	१०.	रचना कला महाविद्यालय, अहमदनगर.
३.	अन्नपूर्णा चित्रकला महाविद्यालय, नांदगाव, जिल्हा नाशिक.	११.	श्री साई गजानन चित्रकला महाविद्यालय, राहुरी खुर्द, तालुका राहुरी, जिल्हा अहमदनगर.
४.	आदर्श चित्रकला महाविद्यालय, देवपूर, धुळे.	१२.	समाजश्री प्रशांतदादा हिरे इन्स्टिट्यूट ऑफ म्युझिक अॅन्ड फाईन आर्ट, मालेगाव, जिल्हा नाशिक.
५.	जी. के. नांदे चित्रकला महाविद्यालय, साक्री, जिल्हा धुळे.	१३.	चित्रकला महाविद्यालय, तिळभांडेश्वर लेन, नाशिक.
६.	सुप्रभा चित्रकला महाविद्यालय, शहादा, जिल्हा नंदुरबार.	१४.	ललित कला भवन, खिरोदा, जळगाव.
७.	ललित कला महाविद्यालय, जळगाव.	१५.	ललित कला केंद्र, चोपडा, जळगाव.
८.	चित्रकला महाविद्यालय, मुक्ताईनगर, जिल्हा जळगाव.		
पुणे विभाग			
१.	दलितमित्र कै. सिं. धों. आबनावे कला महाविद्यालय, पुणे.	१०.	कै. आप्पासाहेब कडादी चित्रकला महाविद्यालय, सोलापूर.
२.	भारती कला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे.	११.	सावित्रीबाई फुले चित्रकला महाविद्यालय, पंढरपूर, जिल्हा सोलापूर.
३.	साई चित्रकला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे.	१२.	कला मंदिर महाविद्यालय, कोल्हापूर.
४.	चित्रलीला निकेतन महाविद्यालय, पुणे.	१३.	ललित कला महाविद्यालय, इचलकरंजी, जिल्हा कोल्हापूर.
५.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, नारायणगाव, तालुका जुन्नर, जिल्हा पुणे.	१४.	नॅशनल कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, पिंपरी, पुणे.
६.	भारतीय कला महाविद्यालय, इंदापूर, जिल्हा पुणे.	१५.	चित्रकला महाविद्यालय, खडकी, पुणे.
७.	सातारा कला महाविद्यालय, सातारा.	१६.	यशोदा शिक्षण संस्थेचे कला महाविद्यालय, सातारा.
८.	कला महाविद्यालय, सातारा.	१७.	साधना कला महाविद्यालय, गडहिंग्लज, जिल्हा कोल्हापूर.
९.	नवकृष्ण वॅली कला महाविद्यालय, कुपवाड, जिल्हा सांगली.	१८.	जे. एन. भंडारी स्कूल ऑफ आर्ट, शिन्कोळी.

माहिती -- चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
औरंगाबाद विभाग			
१.	चित्रकला महाविद्यालय, औरंगाबाद.	४.	यशवंत कला महाविद्यालय, औरंगाबाद.
२.	रवींद्रनाथ टागोर चित्रकला महाविद्यालय, परभणी.	५.	कैलास कलानिकेतन बीड.
३.	ज्ञानसागर चित्रकला महाविद्यालय, उदगीर, लातूर.	६.	चित्रकला महाविद्यालय, लातूर.
अमरावती विभाग			
१.	स्व. राजे तेजसिंहराव भोसले चित्रकला महाविद्यालय, अमरावती.	४.	पटलधमाल वाधवाणी चित्रकला महाविद्यालय, यवतमाळ.
२.	संजय कुन्हे कॉलेज ऑफ मॉडर्न आर्ट, अमरावती.	५.	स्व. श्री. बाबासाहेब नाईक चित्रकला महाविद्यालय, खामगाव, जिल्हा बुलढाणा.
३.	श्रीरंग चित्रकला महाविद्यालय, अंजनगाव सूर्जी, जिल्हा अमरावती	६.	मोगरे चित्रकला महाविद्यालय, पुसद, जिल्हा यवतमाळ.
		७.	बाबासाहेब ढोणे चित्रकला महाविद्यालय, अकोला.
नागपूर विभाग			
१.	कलासागर चित्रकला महाविद्यालय, नागपूर.	३.	छत्रपती शिवाजी चित्रकला महाविद्यालय, देवरी, जिल्हा गोंदिया.
२.	ज्ञानेश चित्रकला महाविद्यालय, नवरगाव, तालुका शिंदेवाही, जिल्हा चंद्रपूर.	४.	प्रोग्रेसिव्ह चित्रकला महाविद्यालय, गोंदिया.
		५.	शरद पवार चित्रकला महाविद्यालय, नागपूर.
(५) अभ्यासक्रम		:	शिल्पकला व प्रतिमानबंध
कालावधी		:	४ वर्षे
प्रवेशमर्यादा		:	१५
कोकण विभाग		औरंगाबाद विभाग	
१.	सह्याद्री स्कूल ऑफ आर्ट, सावर्डे.	१.	चित्रकला महाविद्यालय, औरंगाबाद.
२.	श्री मंदिलकर स्कूल ऑफ आर्ट, सायन, मुंबई.	२.	कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, औरंगाबाद.
३.	रचना संसद अॅकॅडमी ऑफ फाईन आर्ट, चुनाभट्टी.	३.	यशवंत कला महाविद्यालय, औरंगाबाद.
नाशिक विभाग		अमरावती विभाग	
१.	ललित कला महाविद्यालय, नाशिक.	१.	कलाचार्य पंधे गुरुजी चित्र व शिल्प महाविद्यालय, खामगाव, जिल्हा बुलढाणा.
पुणे विभाग		नागपूर विभाग	
१.	भारती कला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे.	२.	रवींद्रनाथ टागोर चित्रकला महाविद्यालय, चिखली, जिल्हा बुलढाणा.
२.	नवकृष्ण व्हॅली कला महाविद्यालय, कुपवाड, जिल्हा सांगली.	नागपूर विभाग	
३.	कला मंदिर महाविद्यालय, कोल्हापूर.	निरंक	
४.	कलाविश्व महाविद्यालय, सांगली.		

माहिती --- चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
	(६) अभ्यासक्रम कालावधी प्रवेशमर्यादा	:	अंतर्गत गृहसजावट २ वर्षे १५
कोकण विभाग		पुणे विभाग	
१	उंब्रा चित्रकला महाविद्यालय, महालक्ष्मी, मुंबई.	१	कै. आप्पासाहेब कडादी चित्रकला महाविद्यालय, सोलापूर.
नाशिक विभाग		२	नॅशनल कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, पिंपरी, पुणे.
१	ललित कला महाविद्यालय, नाशिक.	३	यशोदा शिक्षण संस्थेचे कला महाविद्यालय, सातारा.
२	आदर्श चित्रकला महाविद्यालय, देवपूर, धुळे.	४	प्रथमेश कला महाविद्यालय, कराड.
३	ललित कला महाविद्यालय, जळगाव.	औरंगाबाद विभाग	
४	स्कूल ऑफ आर्ट, धुळे.	१	मोहिनी कला महाविद्यालय, परभणी.
५	समाजश्री प्रशांतदादा हिरे इन्स्टिट्यूट, मालेगाव, नाशिक.	२	यशवंत कला महाविद्यालय, औरंगाबाद.
अमरावती विभाग		नागपूर विभाग	
१	श्रीरंग चित्रकला महाविद्यालय, अंजनगाव सुर्जी, जिल्हा अमरावती.	१	राणीबाई अग्नीहोत्री चित्रकला महाविद्यालय, वर्धा.
		२	राष्ट्रीय चित्रकला महाविद्यालय, नागपूर.
		३	शरद पवार कला महाविद्यालय, नागपूर.
	(७) अभ्यासक्रम कालावधी प्रवेशमर्यादा	:	सिरेमिक्स अॅन्ड पॉटरी २ वर्षे १५
कोकण विभाग		औरंगाबाद विभाग	
१	रचना संसद अॅकॅडमी ऑफ फाईन आर्ट्स, मुंबई.	१	महात्मा गांधी मिशनचे कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट्स, औरंगाबाद.
नाशिक विभाग		अमरावती विभाग	
१	ललित कला महाविद्यालय, नाशिक.	निरंक	
पुणे विभाग		नागपूर विभाग	
१	भारती कला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे.	१	गुरुकुल चित्रकला महाविद्यालय, नागपूर.
२	भारतीय कला महाविद्यालय, इंदापूर, जिल्हा पुणे.		
	(८) अभ्यासक्रम कालावधी प्रवेशमर्यादा	:	टेक्सटाईल २ वर्षे १५
कोकण विभाग		पुणे विभाग	
निरंक		१	प्रथमेश कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट्स, मंगळवेढा, सोलापूर.
नाशिक विभाग		औरंगाबाद विभाग	
१	जी. के. नांदे चित्रकला महाविद्यालय, साक्री, जिल्हा धुळे.	१	महात्मा गांधी मिशनचे कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट्स, औरंगाबाद.
२	समाजश्री प्रशांतदादा हिरे इन्स्टिट्यूट ऑफ म्युझिक अॅन्ड फाईन आर्ट, मालेगाव, जिल्हा नाशिक.		

माहिती --- चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
अमरावती विभाग		नागपूर विभाग	
१.	बाळासाहेब नाईक चित्रकला महाविद्यालय, खामगाव, बुलढाणा.	१.	राणीबाई अग्नीहोत्री चित्रकला महाविद्यालय, वर्धा.
		२.	महालक्ष्मी जगदंबा महाविद्यालय, नागपूर.

(९)	अभ्यासक्रम	:	कलाशिक्षणशास्त्र पदविका (डिप. ए. एड.)
	कालावधी	:	१ वर्ष
	प्रवेशमर्यादा	:	२५

कोकण विभाग		औरंगाबाद विभाग	
१.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट सानपाडा (पूर्व), नवी मुंबई.	१.	चित्रकला महाविद्यालय, सिडको, औरंगाबाद.
२.	ठाणे स्कूल ऑफ आर्ट, ठाणे.	२.	रवींद्रनाथ टागोर चित्रकला महाविद्यालय, परभणी.
३.	वसई विकासिनीचे दृक कला महाविद्यालय, वसई.	३.	संत ज्ञानेश्वर चित्रकला महाविद्यालय, परभणी.
नाशिक विभाग		अमरावती विभाग	
१.	ललित कला महाविद्यालय, नाशिक.	१.	संजय कुन्हे कॉलेज ऑफ मॉडर्न आर्ट, अमरावती.
२.	स्कूल ऑफ आर्ट, संगमेश्वर, मालेगाव, जिल्हा नाशिक.	२.	श्रीरंग चित्रकला महाविद्यालय, अंजनगाव सूर्जी, जिल्हा अमरावती.
३.	ललित कला महाविद्यालय, जळगाव.	३.	पटलधमाल वाधवाणी चित्रकला महाविद्यालय, यवतमाळ.
पुणे विभाग		४.	स्व. राजे भोसले चित्रकला महाविद्यालय, अमरावती.
१.	भारती कला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे.	५.	बाबासाहेब ढोणे चित्रकला महाविद्यालय, अकोले, अमरावती.
२.	कलासागर कला महाविद्यालय, पुणे.		
३.	कला महाविद्यालय, सातारा.	नागपूर विभाग	
४.	नवकृष्ण व्हॅली कला महाविद्यालय, कुपवाड, सांगली.	१.	कलासागर चित्रकला महाविद्यालय, नागपूर.
५.	चित्रकला महाविद्यालय, कोपरगाव.	२.	महालक्ष्मी जगदंबा महाविद्यालय, नागपूर
६.	अभिनव कला महाविद्यालय, टिळक रोड, पुणे.		
७.	कलाविश्व महाविद्यालय, सांगली.		
८.	सावित्रीबाई चित्रकला महाविद्यालय, पंढरपूर.		

(१०)	अभ्यासक्रम	:	कला शिक्षक प्रमाणपत्र (अ. एम.)
	कालावधी	:	१/३ वर्षे
	प्रवेश मर्यादा	:	२५

कोकण विभाग		कोकण विभाग--चालू	
१.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, सानपाडा (पूर्व), नवी मुंबई.	७.	कला महाविद्यालय, खोपोली, जिल्हा रायगड.
२.	आशाप्रभा चित्रकला महाविद्यालय, कल्याण.	८.	ललित कला महाविद्यालय, इचलकरंजी, जिल्हा कोल्हापूर.
३.	ऋषीकेश चित्रकला महाविद्यालय, न्यू पनवेल, जिल्हा रायगड.	९.	सह्याद्री स्कूल ऑफ आर्ट, सावर्डे, तालुका चिपळूण, जिल्हा रत्नागिरी.
४.	रत्नागिरी स्कूल ऑफ आर्ट, रत्नागिरी.	१०.	करंदीकर कला अॅकॅडमी, डोंबिवली.
५.	सिंधुदुर्ग चित्रकला महाविद्यालय, कणकवली, जिल्हा सिंधुदुर्ग.	११.	वसई विकासिनीचे दृक कला महाविद्यालय, वसई.
६.	संकल्प स्कूल ऑफ आर्ट, वाशिंद, जिल्हा ठाणे.		

माहिती --- चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
नाशिक विभाग		औरंगाबाद विभाग	
१.	त्रिमूर्ती चित्रकला महाविद्यालय, नांदूर-शिंणोटे, जिल्हा नाशिक.	१.	चित्रकला महाविद्यालय, सिडको, औरंगाबाद.
२.	शिवशंकर चित्रकला महाविद्यालय, कळवण, जिल्हा नाशिक.	२.	रवींद्रनाथ टागोर चित्रकला महाविद्यालय, परभणी.
३.	आदर्श चित्रकला महाविद्यालय, देवपूर, धुळे.	३.	ज्ञानसागर चित्रकला महाविद्यालय, उदगीर, जिल्हा लातूर.
४.	चित्रकला महाविद्यालय, अंमळनेर, जिल्हा जळगाव.	४.	श्री कपिलेश्वर चित्रकला महाविद्यालय, लोश, जिल्हा नांदेड.
५.	रचना चित्रकला महाविद्यालय, अहमदनगर.	५.	मोनलिसा चित्रकला महाविद्यालय, मुखेड, जिल्हा औरंगाबाद.
६.	ललित कला महाविद्यालय, सिन्नर, जिल्हा नाशिक.	६.	चंद्रकांत कळसे चित्रकला महाविद्यालय, निलंगा, जिल्हा लातूर.
७.	ज्ञानेश्वर माऊली चित्रकला महाविद्यालय, पाथर्डी, जिल्हा अहमदनगर.	७.	साईनाथ कला महाविद्यालय, माजलगाव, जिल्हा बीड.
८.	समाजश्री प्रशांतदादा हिरे इन्स्टिट्यूट ऑफ म्युझिक अँड फाईन आर्ट, मालेगाव, जिल्हा नाशिक.	८.	स्वातंत्र्य सैनिक आर. के. शिंदे मास्टर कला महाविद्यालय, उस्मानाबाद.
९.	ललित कला केंद्र चोपडा, जळगाव.	अमरावती विभाग	
पुणे विभाग		१.	सुवर्ण चित्रकला महाविद्यालय, बुलढाणा.
१.	साई चित्रकला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे.	२.	संजय कुन्हे कॉलेज ऑफ मॉडर्न आर्ट, अमरावती.
२.	कलासागर कला महाविद्यालय, पुणे.	३.	श्रीरंग चित्रकला महाविद्यालय, अंजनगाव सूर्जी, जिल्हा अमरावती.
३.	स्व. आमदार सुभाष आण्णासाठे. कुल, दौंड, जिल्हा पुणे.	४.	स्वामी विवेकानंद चित्रकला महाविद्यालय, मोझरी, जिल्हा अमरावती.
४.	भारतीय कला महाविद्यालय, इंदापूर, जिल्हा पुणे.	५.	मोगरे चित्रकला महाविद्यालय, पुसद, जिल्हा यवतमाळ.
५.	विश्वास चित्रकला महाविद्यालय, चिखली, तालुका शिराळा, जिल्हा सांगली.	६.	संत गजानन चित्रकला महाविद्यालय, शेगाव, जिल्हा बुलढाणा.
६.	नवकृष्ण व्हॅली कला महाविद्यालय, कुपवाड, जिल्हा सांगली.	नागपूर विभाग	
७.	दलित मित्र कै. सिं. धों. आबनावे कला महाविद्यालय, पुणे.	१.	ज्ञानेश चित्रकला महाविद्यालय, नवरगाव, जिल्हा चंद्रपूर.
८.	कृष्णा कला महाविद्यालय, वाठार, तालुका कराड, जिल्हा सातारा.	२.	डॉ. सुनिल पंचभाई चित्रकला महाविद्यालय, भोजापूर, जिल्हा भंडारा.
९.	यशोदा शिक्षण संस्थेचे कला महाविद्यालय, सातारा.	३.	शरद पवार कला महाविद्यालय, नागपूर.
१०.	प्रथमेश कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, मंगळवेढा, जिल्हा सोलापूर.	४.	महालक्ष्मी जगदंबा महाविद्यालय, नागपूर.

शासनमान्य अशासकीय अनुदानित कला संस्थांमध्ये राबविण्यात येणारे पदविका अभ्यासक्रम

अ. क्र.	राबविण्यात येणारे अभ्यासक्रम	कालावधी (वर्षे)	प्रवेश मर्यादा	आकारण्यात येणारे शुल्क	
				अनुदानित	विनाअनुदानित
१	मूलभूत	१	३०	५४००	रु. ४५०
२	रेखाकला व रंगकला (मूलभूत अभ्यासक्रम)	४	१५	५४००	रु. ४५०
३	उपयोजित कला (मूलभूत अभ्यासक्रमानंतर)	४	१५	५४००	रु. ४५०
४	शिल्पकला व प्रतिमानबंद (मूलभूत अभ्यासक्रमानंतर)	४	१५	५४००	रु. ४५०
५	वस्त्रकला (मूलभूत अभ्यासक्रमानंतर)	२	१५	५४००	रु. ४५०
६	अंतर्गत गृहसजावट (मूलभूत अभ्यासक्रमानंतर)	२	१५	५४००	रु. ४५०
७	मातृकाम (मूलभूत अभ्यासक्रमानंतर)	२	१५	५४००	रु. ४५०
८	धातूकाम (मूलभूत अभ्यासक्रमानंतर)	२	१५	५४००	रु. ४५०
९	कला शिक्षक प्रशिक्षण पदविका	२	३०	५४००	रु. ४५०
१०	कला शिक्षणशास्त्र पदविका	१	२५	९९५०	रु. ६००
११	कला शिक्षक प्रमाणपत्र (अंशकालीन/सुट्टीतील)	१/३	२५	१०२५०	रु. ६००

विना अनुदानित कला संस्थांसाठी मूलभूत व ए. टी. डी. या दोन अभ्यासक्रमांसाठी प्रवेश मर्यादा कायमस्वरूपी ३० करण्यात आली. (संदर्भ-पीअेआय-२००८/दोन/२६७६, दिनांक ३०-९-२००८).

बालचित्रकला स्पर्धा

बालकांच्या सर्वांगीण विकासासोबतच त्यांच्यामध्ये कला विषयक अभिरुची निर्माण व्हावी याकरिता दरवर्षी ऑगस्ट महिन्यात शालेय स्तरावर बालचित्रकला स्पर्धा आयोजित करण्यात येते. सन १९७० पासून स्वर्गीय पंतप्रधान पंडीत जवाहरलाल नेहरू यांच्या जन्मदिनाचे औचित्य साधून दरवर्षी १४ नोव्हेंबर रोजी बक्षीसे वितरित करण्यात येतात. ह्या स्पर्धा जिल्हास्तरावर घेण्यात येतात. स्पर्धेतील उत्कृष्ट कलाकृतींना चार गटात प्रत्येक गटात ३ बक्षीसे याप्रमाणे एकूण १२ बक्षीसे देण्यात येतात. तसेच २० स्पर्धकांना उत्तेजनार्थ प्रमाणपत्र देण्यात येतात.

कला संस्थांना मान्यता

कला संचालनालयाच्या कक्षेतील नवीन कला महाविद्यालयांना मान्यता देणे, जुन्या कला महाविद्यालयात नवीन अभ्यासक्रम सुरू करण्यास मान्यता देणे, परीक्षा केंद्र देणे, बंद करणे यासाठी शासन निर्णय क्र. एडीआर २७१४/प्र. क्र. २२/१७/तांशि-६, दिनांक २२ सप्टेंबर २०१७ अन्वये टास्क फोर्स समिती गठित करण्यात आली आहे. सदर समितीचे अध्यक्ष कला संचालक असून टास्क फोर्स समितीची कामे पुढीलप्रमाणे आहेत.

१. नवीन कला संस्थांना / जुन्या कला संस्थेत नवीन अभ्यासक्रम सुरू करणे / नवीन तुकडी सुरू करण्यास मान्यता देण्यासाठी शिफारस करणे.
२. कला संस्थेचे व्यवस्थापन हस्तांतरण करण्यासाठी शिफारस करणे.
३. कला संस्थेचे स्थलांतरण करण्यास शिफारस करणे.
४. वाढीव विद्यार्थी संख्या मंजूर करण्यास शिफारस करणे.
५. अनुदान मंजूरीसाठी शिफारस करणे.
६. कला संस्थांचे वर्गीकरणानुसार दर्जा (अ, ब, क, ड, इ.) ठरविण्यास शिफारस करणे.
७. कला संस्था बंद करणे, संस्थेत सुधारणा करणे, संस्थेस मुदतवाढ देणे इत्यादीबाबत शिफारस करणे.
८. कला संस्थेच्या नावात बदल करण्यास शिफारस करणे.
९. एखाद्या अभ्यासक्रमास १० पेक्षा कमी विद्यार्थी संख्या असलेले अभ्यासक्रम / संस्था चालू ठेवणे किंवा बंद करण्याबाबत शिफारस करणे.
१०. कला संस्था प्रमुखांनी अभ्यासक्रमास प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांची निरीक्षकांकडून प्रवेश निश्चिती प्रत्येक वर्षाच्या ऑगस्ट अखेरपर्यंत न केल्यास सदर संस्थेतील प्रवेश रद्द करण्याबाबत शिफारस करणे.

११. संबंधित कला संस्थांमध्ये अनुदान संहितेनुसार तसेच वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या शासन आदेशानुसार कामकाज होत नसल्याचे आढळून आल्यास सदर कला संस्था कायमस्वरूपी बंद करण्याबाबत शिफारस करणे.
१२. उच्चकला व रेखाकला परीक्षेच्यावेळी गैरप्रकार झाल्याच्या तक्रारी प्राप्त झाल्यास त्याची तपासणी करून प्राप्त अहवालावरून योग्य ती शिफारस करणे.
१३. परीक्षा केंद्र सुरू करण्याचे प्रस्तावाची तपासणी करून शिफारस करणे.

तसेच शासन निर्णय क्र. एडीआर १४०६(१/६)/साशि-५, दिनांक ५ जुलै २००६ अन्वये कला संचालनायाकडे विविध व्यवस्थापनांकडून नवीन संस्था उघडण्यासाठी तसेच कला विषयातील नवीन विद्याशाखा सुरू करण्यासाठी प्राप्त होणाऱ्या अर्जासाठी खालीलप्रमाणे नोंदणी शुल्क आकारण्यात येते. तसेच शासन निर्णय क्रमांक एडीआर/२०१४/प्र. क्र. १८८/तांशि-६, दि. १६ मार्च २०१६ अन्वये नवीन कला संस्था/नवीन अभ्यासक्रम / नवीन तुकडी सुरू करण्यास मान्यता देण्यात आली आहे. शासन निर्णय शासनाच्या संकेत स्थळावर उपलब्ध आहे.

अ. क्र.	अभ्यासक्रमाचे नाव	नोंदणी शुल्क (रुपये)
१	मूलभूत अभ्यासक्रम	६,०००
२	दोन वर्षांचा अभ्यासक्रम	८,०००
३	चार वर्षांचा विशिष्ट अभ्यासक्रम	१०,०००
४	डिप. ए. एड.	८,०००
५	ए. एम. (सुट्टीतील/अंशकालीन)	८,०००

शासनाने मान्यता दिलेल्या कला संस्थांनी त्यांच्या कला महाविद्यालयांमध्ये शिकवण्यात येणारे अभ्यासक्रम शासनाने विहित केलेल्या मार्गदर्शक सूचना व तत्त्वानुसार चालू राहावेत, तसेच कला संस्थांमध्ये प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना दर्जेदार शिक्षण व सुविधा उपलब्ध व्हाव्यात त्याचबरोबर कला संस्थांचा व कला अभ्यासक्रमांचा दर्जा व गुणवत्ता टिकविण्यासाठी संस्थांचे दर्जानिहाय वर्गीकरण शासन निर्णय एडीआर-२७१४/प्र. क्र. २२/१७/तांशि-६, दिनांक २२ सप्टेंबर २०१७ अन्वये करण्यात आलेले आहे.

कला अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या संस्थांचा दर्जा निश्चित करण्यासाठी खालील गुण विचारात घेऊन गुणानुक्रमे कला संस्थांचे अ, ब, क, ड, ई असे वर्गीकरण निरीक्षण अहवालाच्या आधारे टास्क फोर्स समितीमार्फत संस्थेचा दर्जा निश्चित करण्यात येतो.

कला संचालनालयाच्या अधिपत्याखालील कला अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या कला संस्थांचे दर्जानिहाय वर्गीकरण निकष तक्ता

अ. क्र.	बाब	निकष	एकूण गुण	उपलब्ध सुविधेनुसार गुणदानाचे परिणाम	प्राप्त गुण
१	२	३	४	५	६
१	जागा	(१) स्वतःच्या मालकीची	५	--	५
		(२) भाड्याची	०	--	०
२	इमारत	(१) १५ विद्यार्थ्यांकरिता (रेखा व रंगकला, उपयोजितकला, शिल्पकला, अंतर्गत गृहसजावट, मातकाम, वस्त्रकाम, धातुकाम)-- २० × १५ + १०० = ४०० चौ. फूट	२०	१० ते १०० टक्के	२०
		(२) २५ विद्यार्थ्यांसाठी (अ. अम., डिप. ए. एड.) २० × २५ + १०० = ६०० चौ. फूट		१० टक्के पेक्षा कमी	१५
		(३) ३० विद्यार्थ्यांसाठी (मूलभूत अ. टी. डी.) २० × ३० + १०० = ७०० चौ. फूट		८० टक्के पेक्षा कमी	१०
		(२) कक्ष- १८० चौ. फूट		७० टक्के पेक्षा कमी	५
		(३) कार्यालयीन कक्ष-२२५ चौ. फूट		५० टक्के पेक्षा कमी	०
		(४) शिक्षक कक्ष-२२५ चौ. फूट			

कला संचालनालयाच्या अधिपत्याखालील कला अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या कला संस्थांचे दर्जांनिहाय वर्गीकरण निकष तक्ता--चालू

अ. क्र.	बाब	निकष	एकूण गुण	उपलब्ध सुविधेनुसार गुणदानाचे परिणाम	प्राप्त गुण
१	२	३	४	५	६
२	इमारत--पुढे सुरू	(५) ग्रंथालय कक्ष- ४४० चौ. फूट			
		(६) विद्यार्थी कक्ष-२२५ चौ. फूट			
		(७) विद्यार्थीनी कक्ष-२२५ चौ. फूट			
		(८) कार्यशाळा- ३०० चौ. फूट			
		(९) कला विकासाकरिता सभागृह-१५०० चौ. फूट			
		(१०) मोकळी जागा / क्रीडांगण-३००० चौ. फूट			
३	मूलभूत सुविधा	पाणीपुरवठा, वीज, प्रसाधनगृह (पुरुष व महिलांकरिता स्वतंत्र), वैद्यकीय सुविधा.	५	९० ते १०० टक्के	५
				९० टक्के पेक्षा कमी	४
				८० टक्के पेक्षा कमी	३
				७० टक्के पेक्षा कमी	२
				५० टक्के पेक्षा कमी	०
४	प्रयोग शाळा / स्टुडिओ	अभ्यासक्रमानुसार आवश्यक त्या संगणक, प्रोजेक्टर, फोटोग्राफी साहित्य इत्यादी पुरेशा साधनसामग्रीसह.	५	९० ते १०० टक्के	५
				९० टक्के पेक्षा कमी	४
				८० टक्के पेक्षा कमी	३
				७० टक्के पेक्षा कमी	२
				५० टक्के पेक्षा कमी	०
५	ग्रंथालय	(१) ग्रंथालयात ललित कलेसंदर्भातील अभ्यासक्रमपूरक किमान २५० संदर्भग्रंथ व पुस्तके असणे आवश्यक आहे. (२) ग्रंथालयात विद्यार्थ्यांकरिता बैठक व्यवस्था (टेबल, खुर्च्या) असणे आवश्यक आहे.	५	९० ते १०० टक्के	५
				९० टक्के पेक्षा कमी	४
				८० टक्के पेक्षा कमी	३
				७० टक्के पेक्षा कमी	२
				५० टक्के पेक्षा कमी	०
६	यंत्रसामग्री व साधनसामग्री	(१) विद्यार्थ्यांचे शैक्षणिक साहित्य ठेवण्याकरिता प्रती विद्यार्थी एक याप्रमाणे विद्यार्थी क्षमतेनुसार लॉकर्स उपलब्ध असणे आवश्यक आहे. (२) अभ्यासक्रमानुसार संगणक, स्क्रीन प्रिंटिंग साहित्य, प्रिंटिंग मशीन, प्रोजेक्टर, लुम्स, फोटोग्राफीचे साहित्य, स्वतंत्र संकेतस्थळ, स्टील लाईफ साहित्य व फर्निचर इत्यादी पुरेशी यंत्रसामग्री व साधनसामग्री आवश्यक.	१०	९० ते १०० टक्के	१०
				९० टक्के पेक्षा कमी	७
				८० टक्के पेक्षा कमी	५
				७० टक्के पेक्षा कमी	३
				५० टक्के पेक्षा कमी	०
७	(अ) फर्निचर (विद्यार्थ्यांना)	(१) रेखा व रंगकला अभ्यासक्रमाकरिता एका विद्यार्थ्यांसाठी स्वतंत्रपणे १ डेस्क व १ स्टूल आणि १ इझल याप्रमाणे फर्निचर आवश्यक. (२) इतर अभ्यासक्रमाकरिता एका विद्यार्थ्यांसाठी स्वतंत्रपणे १ डेस्क व १ स्टूल याप्रमाणे फर्निचर आवश्यक.	५	९० ते १०० टक्के	५
	८० टक्के पेक्षा कमी	३			
	७० टक्के पेक्षा कमी	२			
					५० टक्के पेक्षा कमी

कला संचालनालयाच्या अधिपत्याखालील कला अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या कला संस्थांचे दर्जांनिहाय वर्गीकरण निकष तक्ता--चालू

अ. क्र.	बाब	निकष	एकूण गुण	उपलब्ध सुविधेनुसार गुणदानाचे परिणाम	प्राप्त गुण
१	२	३	४	५	६
८	विद्यार्थी प्रवेश	मंजूर प्रवेश क्षमतेनुसार विद्यार्थी प्रवेश होणे आवश्यक.	१०	१० ते १०० टक्के	१०
				१० टक्के पेक्षा कमी	७
				८० टक्के पेक्षा कमी	५
				७० टक्के पेक्षा कमी	३
				५० टक्के पेक्षा कमी	०
९	ललितकलेचा (दृश्यकला) प्रचार व प्रसार	निसर्ग चित्रस्पर्धा, भित्ती चित्रस्पर्धा, जाहिरात, व्याख्यान इत्यादी माध्यमांद्वारे कलेचा (दृश्यकला) प्रचार व प्रसार करणे आवश्यक.	५	१० ते १०० टक्के	५
				१० टक्के पेक्षा कमी	४
				८० टक्के पेक्षा कमी	३
				७० टक्के पेक्षा कमी	२
				५० टक्के पेक्षा कमी	०
१०	प्रदर्शनात सहभाग	(१) स्थानिक पातळीवर व वार्षिक कला प्रदर्शनात सहभाग. (२) राज्यस्तरीय कला प्रदर्शनात सहभाग. (३) राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय कला प्रदर्शनात सहभाग.	५	१० ते १०० टक्के	५
				१० टक्के पेक्षा कमी	४
				८० टक्के पेक्षा कमी	३
				७० टक्के पेक्षा कमी	२
				५० टक्के पेक्षा कमी	०
११	परीक्षा निकाल		५	१० ते १०० टक्के	५
				१० टक्के पेक्षा कमी	४
				८० टक्के पेक्षा कमी	३
				७० टक्के पेक्षा कमी	२
				५० टक्के पेक्षा कमी	०
१२	प्राचार्य	महाराष्ट्र शासनाने प्रदान केलेली पदविका किंवा संविधीमान्य विद्यापीठाची पदवी किमान द्वितीय श्रेणीत उत्तीर्ण तसेच ज्या संस्थेत अ. टी. डी. अभ्यासक्रम असेल त्याठिकाणी डिप. ए. एड. अर्हताधारक असणे आवश्यक.	१०	१० ते १०० टक्के	१०
१३	शिक्षक वर्ग	महाराष्ट्र शासनाने प्रदान केलेली पदविका किंवा संविधीमान्य विद्यापीठाची पदवी किमान द्वितीय श्रेणीत उत्तीर्ण तसेच अ. टी. डी. अभ्यासक्रमासाठी डिप. ए. एड. अर्हताधारक असणे आवश्यक.		१० टक्के पेक्षा कमी	७
१४	शिक्षकेतर वर्ग	(१) लिपिकवर्गीय पदांकरिता किमान माध्यमिक शालांत प्रमाणपत्र परीक्षा उत्तीर्ण व वाणिज्यिक मंडळाची ३० शब्द प्रती मिनिट मराठी व ४० शब्द प्रती मिनिट इंग्रजी टंकलेखन परीक्षा उत्तीर्ण असणे आवश्यक आणि महाराष्ट्र शासनाने विहित केलेली एम. एस. सी. आय. टी. परीक्षा उत्तीर्ण होणे आवश्यक.		८० टक्के पेक्षा कमी	५
				७० टक्के पेक्षा कमी	३
				५० टक्के पेक्षा कमी	०

कला संचालनालयाच्या अधिपत्याखालील कला अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या कला संस्थांचे दर्जांनिहाय वर्गीकरण निकष तक्ता--चालू

अ. क्र.	बाब	निकष	एकूण गुण	उपलब्ध सुविधेनुसार गुणदानाचे परिणाम	प्राप्त गुण
१	२	३	४	५	६
१४	शिक्षकेतर वर्ग--पुढे सुरु	(२) ग्रंथपाल पदाकरिता ग्रंथालय शास्त्रातील महाराष्ट्र शासनाने / संविधीमान्य विद्यापीठाने विहित केलेला प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम किंवा पदविका किंवा पदवी अभ्यासक्रम उत्तीर्ण आवश्यक. (३) शिपाई पदाकरिता किमान इयत्ता ७ वी उत्तीर्ण असणे आवश्यक.			
१५	वित्तीय स्थैर्य	एक वर्षाचा अभ्यासक्रम-रुपये १.०० लाख	१०	१०० टक्के	१०
		दोन वर्षाचा अभ्यासक्रम-रुपये २.०० लाख		१०० टक्के पेक्षा कमी	०
		चार वर्षाचा अभ्यासक्रम-रुपये ४.०० लाख			
		एकूण	१००		

वर्गीकरणाची श्रेणी

अ. क्र.	गुणांची टक्केवारी	श्रेणी
१	९० टक्के व त्यापेक्षा जास्त	अ
२	८० टक्के व त्यापेक्षा जास्त	ब
३	७० टक्के व त्यापेक्षा जास्त	क
४	५० टक्के व त्यापेक्षा जास्त	ड
५	५० टक्के पेक्षा कमी	इ

संस्थांचे वर्गीकरण

एकूण गुण १०० पैकी (संस्थेचे वर्गीकरण)	श्रेणी
१० टक्के व त्यापेक्षा जास्त	अ
८० टक्के व त्यापेक्षा जास्त	ब
७० टक्के व त्यापेक्षा जास्त	क
५० टक्के व त्यापेक्षा जास्त	ड
५० टक्क्यांहून कमी	ई

वित्तीय स्थैर्य

कला संचालनालयांतर्गत येणाऱ्या खाजगी कला संस्थांमधील कर्मचाऱ्यांना आर्थिक संरक्षण मिळावे म्हणून कला संचालक व संस्था यांचे नावे राष्ट्रीयीकृत बँकेत संयुक्त खाते उघडून संस्था व कर्मचाऱ्यांच्या हितासाठी शासन निर्णय क्रमांक एडीआर-२०१४/प्र.क्र. १८८/तांशि-६, दिनांक १६ मार्च २००६ अन्वये खालीलप्रमाणे वित्तीय स्थैर्य आकारण्यास येते.

(१) एक वर्षाचा अभ्यासक्रम	..	रुपये १.०० लाख
(२) दोन वर्षाचा अभ्यासक्रम	..	रुपये २.०० लाख
(३) चार वर्षाचा अभ्यासक्रम	..	रुपये ४.०० लाख

केंद्रीभूत प्रवेश पद्धती

मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या ११ न्यायाधीशांच्या घटनापीठाने दिनांक ३१ ऑक्टोबर २००२ रोजी टी. एम. ए. पै फाउंडेशन व इतर कर्नाटक राज्य व इतर या प्रकरणी (याचिका क्र. ३१७/९२ व इतर) व ५ न्यायाधीशांच्या खंडपीठाने दिनांक १४ ऑगस्ट २००३ रोजी दिलेल्या न्यायालयीन आदेशानुसार व्यावसायिक पदवी अभ्यासक्रमाचे प्रवेश गुणवत्तेवर व पारदर्शकतेने होण्यासाठी सन २००४-०५ पासून सामायिक प्रवेश परीक्षा (सी.ए.टी) पद्धत अंमलात आणण्याचे निर्देश दिलेले आहेत. मा. सर्वोच्च न्यायालयाचे सदरचे आदेश लक्षात घेऊन सन २००६-०७ या वर्षापासून राज्यातील कला संचालनालयाच्या अंतर्गत असलेल्या शासकीय कला महाविद्यालयातील बी. एफ. ए. प्रथम वर्षातील पदवी अभ्यासक्रमाच्या प्रवेशासाठी सामाईक प्रवेश परीक्षा (सी. ए. टी.) पद्धत लागू करण्यास शासन मान्यता देण्यात आली आहे. तसेच शासन निर्णय क्र. एडीआर-२०११/(१४५/११) तांशि-६, दिनांक १२ डिसेंबर २०११ अन्वये कला संचालनालयाच्या अधिपत्याखालील बी.एफ.ए. अभ्यासक्रमासाठी आवश्यक असलेली शैक्षणिक अर्हता इयत्ता १२ वी मध्ये प्राप्त केलेल्या गुणांची टक्केवारी, सर्वसाधारण प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी ४५ टक्के व मागासवर्गीय तसेच आर्थिकदृष्ट्या मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांसाठी ४० टक्के इतकी निर्धारित करण्यात आली आहे.

शासकीय कला संस्थात, बी.एफ.ए. (बॅचलर ऑफ फाईन आर्ट) अभ्यासक्रमाच्या प्रथम वर्ष प्रवेशासाठी सन २००६-०७ या शैक्षणिक वर्षापासून, शासन निर्णय क्र. एडीडी १४०६-(७१/०६)/साशि-५, दिनांक २९ मे २००६ अन्वये केंद्रीय सामाईक प्रवेश परीक्षा लागू करण्यात आली आहे. ही परीक्षा महाराष्ट्रात सन २०२०-२१ मध्ये खालील १२ ठिकाणी एकूण २५ केंद्रांवर आयोजित करण्यात आली होती.

(१) मुंबई (२) नागपूर (३) औरंगाबाद (४) अमरावती (५) नाशिक (६) पुणे (७) सिंधुदुर्ग (८) पालघर (९) ठाणे (१०) कोल्हापूर (११) सोलापूर (१२) परभणी.

सन २०१९-२०२० या वर्षी केंद्रीय सामाईक प्रवेश परीक्षेस ३९२६ विद्यार्थी प्रविष्ट झाले होते. प्रवेश प्रक्रियेत पादर्शकता आणणेसाठी पदवी अभ्यासक्रमाच्या खाजगी कला महाविद्यालयांच्या संस्था चालकांनी संमती दर्शविलेल्या कला महाविद्यालयांना २००६-२००७ पासून केंद्रीभूत प्रवेश पद्धती लागू करण्यात आलेली आहे.

शासन निर्णय, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग क्रमांक एईडी-१४०६/(१४६/०६)/तांशि-७, दिनांक १९ जून २००७ अन्वये कला संचालनालयाच्या अखत्यारीतील (१) सर ज. जी. कला महाविद्यालय, मुंबई (२) सर ज. जी. उपयोजित कला महाविद्यालय, मुंबई, (३) शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, औरंगाबाद व (४) शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, नागपूर ही चार शासकीय कला महाविद्यालये व (१) बी. एस. बांदेकर कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, सावंतवाडी, जिल्हा सिंधुदुर्ग, (२) रचना संसद कॉलेज ऑफ अप्लाइड आर्ट अँड क्राफ्ट, प्रभादेवी, मुंबई, (३) भारती विद्यापीठाचे भारती कला महाविद्यालय, कात्रज, धनकवडी, पुणे, (४) डॉ. डी. वाय. पाटील कॉलेज ऑफ अप्लाइड आर्ट अँड क्राफ्ट, आकुर्डी, पुणे (५) विवा इन्स्टिट्यूट ऑफ अप्लाइड आर्ट, विरार या पाच खाजगी कला महाविद्यालयांमध्ये बी. एफ. ए. प्रथम वर्ष अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी कला संचालनालयाच्या स्तरावर सी. ई. टी. परीक्षा घेण्यात येत होती. मात्र २०१७-२०१८ या शैक्षणिक वर्षापासून महाराष्ट्र शासन उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग शासन निर्णय क्रमांक संकीर्ण/११११/प्र. क्र. ०३/१७/तांशि-६, दिनांक २५ एप्रिल २०१७ नुसार शासन अधिसूचना दिनांक २४ एप्रिल २०१७ च्या प्रवेश नियमातील प्रवेश प्रक्रियेचा अवलंब करून शासकीय / अनुदानित महाविद्यालयातील दृष्यकला पदवी अभ्यासक्रमाचे प्रवेश देखील अधिनियमातील तरतुदीनुसार सक्षम प्राधिकारी म्हणून आयुक्त, राज्य सामाजिक प्रवेश परीक्षा यांच्यामार्फत विनाअनुदानित महाविद्यालयाच्या प्रवेशासमवेत एकत्रितपणे सामायिक प्रवेश परीक्षा घेऊन केंद्रीभूत प्रवेश प्रक्रियेद्वारे एक खिडकी पद्धतीने निश्चित करण्यात आल्या आहेत. त्यानुसार सन २०१७-१८ मध्ये सामायिक प्रवेश परीक्षा ही आयुक्त, राज्य सामायिक प्रवेश परीक्षा महाराष्ट्र राज्य यांच्यामार्फत घेण्यात आली आहे. उपरोक्त कला संस्थेतील प्रवेश मर्यादा खालीलप्रमाणे :--

अ. क्र.	महाविद्यालयाचे नाव	प्रवेश क्षमता (प्रथम वर्ष)
१.	सर ज. जी. कला महाविद्यालय, मुंबई	७५
२.	सर ज. जी. उपयोजित कला महाविद्यालय, मुंबई	१००
३.	शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, औरंगाबाद	६५
४.	शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, नागपूर	६०
५.	बी. एस. बांदेकर कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, सावंतवाडी, जिल्हा सिंधुदुर्ग	६०
६.	रचना संसद कॉलेज ऑफ अप्लाइड आर्ट अँड क्राफ्ट, प्रभादेवी, मुंबई	६०
७.	भारती विद्यापीठाचे भारती कला महाविद्यालय, कात्रज, धनकवडी, पुणे	९०
८.	डॉ. डी. वाय. पाटील कॉलेज ऑफ अप्लाइड आर्ट अँड क्राफ्ट, आकुर्डी, पुणे	९०
९.	विवा इन्स्टिट्यूट ऑफ अप्लाइड आर्ट, विरार, जिल्हा पालघर	९०
१०.	पद्मभूषण वसंतदादा पाटील प्रतिष्ठान यांचे कॉलेज ऑफ इंजिनिअरिंग सायन, मुंबई	९०
११.	एम. आय. टी. अकॅडमी ऑफ इंजिनिअरिंग, आळंदी (दे.), ता. खेड, जि. पुणे	९०

कला संचालनालयामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या फाउंडेशन व कला शिक्षण प्रशिक्षण पदविका अभ्यासक्रमासाठी इंटरमिजिएट ड्रॉइंग ग्रेड परीक्षेची अट शिथिल केली. ललित कला अभ्यासक्रमासाठीच्या प्रवेशासाठी शासनाने विहित केलेल्या क्षमतेप्रमाणे विद्यार्थी उपलब्ध होतील व संस्थेतील जागा रिक्त राहणार नाहीत म्हणून उक्त अट रद्द करण्याची मागणी महाराष्ट्र राज्य कला महाविद्यालय महासंघाने केल्याने शासन निर्णय, क्रमांक एडीआर-२००७/(११४/०७) अ/तांशि-७, दिनांक ३१ ऑगस्ट २००७ अन्वये कला संचालनालयाच्या अधिपत्याखालील कला संस्थांतील मूलभूत (फाउंडेशन) अभ्यासक्रम व प्रथम वर्ष कला शिक्षक प्रशिक्षण पदविका (ए. टी. डी.) प्रवेशासाठी इंटरमिजिएट ड्रॉइंग ग्रेड परीक्षेची अट अंशतः शिथिल करून इंटरमिजिएट ड्रॉइंग परीक्षा उत्तीर्ण असणे अथवा परीक्षेस प्रविष्ट होऊन त्याच वर्षात इंटरमिजिएट ड्रॉइंग ग्रेड परीक्षा उत्तीर्ण होणे आवश्यक आहे अशी केलेली आहे.

कला संचालनालयाच्या अधिपत्याखालील राबविण्यात येणाऱ्या विविध अभ्यासक्रमांपैकी कला शिक्षक पदविका अभ्यासक्रमासाठीच्या पहिल्या वर्षाकरिता ए. टी. के. टी. ची सवलत मिळावी म्हणून ललित कला अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या कला संस्था चालकांची मागणी व या अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांचे हित लक्षात घेऊन शासन निर्णय क्रमांक अेडीआर-२००७/(११४/०७)/ड/तांशि-७, दिनांक ३१ ऑगस्ट २००७ अन्वये प्रथम वर्ग कला शिक्षक प्रशिक्षण (ए. टी. डी.) च्या विद्यार्थ्यांना ए. टी. के. टी. देण्यास मान्यता देण्यात आलेली आहे.

कला संचालनालयाच्या अधिपत्याखालील ललित कला अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या कला संस्थांमधील कला शिक्षक प्रशिक्षण पदविका (ए. टी. डी.) उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांना जी. डी. आर्ट (पेंटिंग) द्वितीय वर्ष (इंटर) या अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश देण्याबाबत शासन निर्णय क्रमांक अेडीआर-२००७/(११४/०७)/ब/तांशि-७, दिनांक ३१ ऑगस्ट २००७ अन्वये मान्यता देण्यात आलेली आहे.

२. शासकीय व अशासकीय कला संस्थांची शैक्षणिक तपासणी आणि कार्यशाळा

महाराष्ट्रातील ४ शासकीय कला महाविद्यालये व २०३ अशासकीय कला महाविद्यालये यांची शैक्षणिक तपासणी तज्ज्ञ समितीकडून करण्यात येते. कला महाविद्यालयाच्या शैक्षणिक तपासणीचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे :-

	२०२१-२०२२	२०२२-२०२३ (अंदाजे)	२०२३-२०२४ (प्रस्तावित)
शासकीय कला महाविद्यालये ..	—	—	—
अशासकीय कला महाविद्यालये ..	११०	११०	--

३. अल्प कालावधीचे व्यवसायाभिमुख अभ्यासक्रम वर्ग

सिल्क स्क्रीन छपाई व फोटोग्राफी विषयातील इंटरिअर डेकोरेशन, रेखा व रंगकला अल्प कालावधीचे व्यवसायाभिमुख अभ्यासक्रमांचे वर्ग मुंबई औरंगाबाद व नागपूर येथील शासकीय कला संस्थेमध्ये सुरू करण्यात आले आहेत.

४. प्राथमिक व माध्यमिक शाळांचे कला विषयातील निरीक्षण

निरीक्षक, चित्रकला व शिल्प, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांच्याकडून प्राथमिक व माध्यमिक शाळेतील तसेच अध्यापक महाविद्यालयातील कला विषय शिकविण्याबाबतची तपासणी केली जाते.

कला प्रदर्शनाकरिता आलेल्या कलाकृती, निवड झालेल्या कलाकृती व बक्षीस विजेत्या कलाकृतींची संख्या व प्रदर्शनाचा काळ दर्शविणारा तक्ता

तक्ता तीन/ TABLE III

वर्ष	विभाग	निवड झालेल्या बक्षीस विजेत्या			६	
		एकंदर आलेल्या कलाकृती	कलाकृतींची संख्या	बक्षिसांची संख्या		
१	२	३	४	५	६	
2021-2022	विद्यार्थी विभाग	..	3940	719	31	२० मार्च ते २६ मार्च २०२२
	व्यावसायिक कलाकार	..	748	219	15	२५ फेब्रुवारी २०२२ ते २ मार्च २०२२
2022-2023 (प्रत्यक्ष)	विद्यार्थी विभाग	..	--	--	--	३ फेब्रुवारी २०२३ ते ९ फेब्रुवारी २०२३
	व्यावसायिक कलाकार	..	--	--	--	१० जानेवारी २०२३ ते १६ जानेवारी २०२३
2023-2024 (अंदाजित)	विद्यार्थी विभाग	..	--	--	--	--
	व्यावसायिक कलाकार	..	--	--	--	--

शासकीय रेखाकला व उच्चकला परीक्षांना एकंदर बसलेले विद्यार्थी व त्यापैकी उत्तीर्ण झालेले विद्यार्थी याबाबतचा माहिती दर्शविणारा तक्ता

तक्ता चार/ TABLE IV

वर्ष	रेखाकला	मूलभूत अभ्यासक्रम	रेखाकला व रंगकला	उपयोजित कला	कला शिक्षक प्रशिक्षण	शिल्पकला	कला व हस्तव्यवसाय	या परीक्षांमुळे जमा झालेली फी रुपये
१	२	३	४	५	६	७	८	९

रेखाकला व उच्च कला परीक्षेला बसणाऱ्या विद्यार्थ्यांची विषयवार संख्या

	रेखाकलापरीक्षा	उच्चकला	परीक्षा						
2021-2022	..	650000	1097	880	550	3008	112	99	5,00,00,000
2022-2023 (प्रत्यक्ष)	..	668789	1064	805	562	2268	106	85	4,37,04,330
2023-2024 (अंदाजित)	..	668800	1100	850	570	2400	110	90	4,50,00,000
				उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांची संख्या					
2021-2022	..	--	977	846	538	2607	107	91	
2022-2023 (प्रत्यक्ष)	..	--	1010	775	557	2137	103	85	
2023-2024 (अंदाजित)	..	--	--	--	--	--	--	--	

कला संस्था, माध्यमिक शाळा व प्रशिक्षण महाविद्यालये यांच्या तपासणी व भेटीबाबतची माहिती दर्शविणारा तक्ता

तक्ता पाच/ TABLE V

वर्ष	तपासणी अधिकाऱ्यांची संख्या		तपासणी करण्यात आलेल्या जिल्ह्यांची संख्या		टराव लक्ष्य		संपादित लक्ष्य	
	1	2	3	4	5	6	7	
2021-2022	..	2	36	110	70	40	70	
2022-2023	..	2	36	110	70	40	70	
2023-2024 (अंदाजित)	..	2	36	110	70	40	70	

तक्ता सहा/ TABLE VI

बाल चित्रकला स्पर्धांमध्ये भाग घेतलेल्या स्पर्धकांची संख्या व बक्षीस विजेत्यांची संख्या दर्शविणारा तक्ता

Table showing number of Participants and number of Prize winners of Child Art Competitions

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हा	वर्ष २०२१-२०२२ (प्रत्यक्ष) Year 2021-2022 (Actual)		वर्ष २०२२-२०२३ (अपेक्षित) Year 2022-2023 (Anticipated)		वर्ष २०२३-२०२४ (अंदाजे) Year 2023-2024 (Estimated)		District			
		भाग घेतलेल्यांची संख्या No. of Participants	बक्षीस विजेत्यांची संख्या Prize winners	भाग घेतलेल्यांची संख्या No. of Participants	बक्षीस विजेत्यांची संख्या Prize winners	भाग घेतलेल्यांची संख्या No. of Participants	बक्षीस विजेत्यांची संख्या Prize winners				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	2
			राज्य स्तरीय	जिल्हा स्तरीय		राज्य- स्तरीय	जिल्हा स्तरीय		राज्य स्तरीय	जिल्हा स्तरीय	
१	बृहन्मुंबई	..			7000	07	160	8400	सर्व जिल्हे	160	Gr. Bombay
२	ठाणे	..			1000	-	40	1200	मिळून एकूण	40	Thane
३	रायगड	..			800	01	40	1300	१२ बक्षिसे	40	Raigad
४	पालघर	..			1000	-	40	1480	व उत्तेजनार्थ	40	Palghar
५	सिंधुदुर्ग	..			5850	04	40	6800	२० प्रमाणपत्रे	40	Sindhudurg
६	रत्नागिरी	..			9785	06	40	14,000	—	40	Ratnagiri
७	नाशिक	..			6400	-	40	8000	—	40	Nashik
८	धुळे	..			3223	01	40	4200	—	40	Dhule
९	जळगाव	..			6200	-	40	7000	—	40	Jalgaon
१०	अहमदनगर	..			877	01	40	2000	—	40	Ahmadnagar
११	पुणे	..			15450	-	40	20000	—	40	Pune
१२	सातारा	..			5400	03	40	6800	—	40	Satara
१३	सांगली	..			2400	-	40	3400	—	40	Sangli
१४	सोलापूर	..			3825	-	40	3500	—	40	Solapur
१५	कोल्हापूर	..			1189	-	40	2000	—	40	Kolhapur
१६	जालना	..			989	-	40	1900	—	40	Jalana
१७	औरंगाबाद	..			4548	-	40	5300	—	40	Aurangabad

कोवीड-१९
मुळे परिक्षा घेण्यात
आलेली नाही.

तक्ता सहा-- चालू TABLE VI—contd.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	2
१८	परभणी	..			2240	—	40	3000	—	40	Parbhani
१९	बीड	..			786	—	40	1500	—	40	Beed
२०	नांदेड	..			5429	—	40	6000	—	40	Nanded
२१	उस्मानाबाद	..			575	01	40	1200	—	40	Osmanabad
२२	लातूर	..			429	—	40	1100	—	40	Latur
२३	बुलढाणा	..			1295	—	40	1500	—	40	Buldhana
२४	अकोला	..			995	—	40	1100	—	40	Akola
२५	अमरावती	..			1235	—	40	1600	—	40	Amravati
२६	यवतमाळ	..			645	—	40	900	—	40	Yavatmal
२७	वर्धा	..			805	—	40	1250	—	40	Wardha
२८	नागपूर	..			5878	08	40	6700	—	40	Nagpur
२९	भंडारा	..			2341	—	40	3000	—	40	Bhandara
३०	चंद्रपूर	..			733	—	40	1100	—	40	Chandrapur
३१	गडचिरोली	..			524	—	40	1500	—	40	Gadchiroli
३२	गोंदिया	..			777	—	40	1200	—	40	Gondiya
३३	नंदुरबार	..			1475	—	40	1700	—	40	Nandurbar
३४	वाशिम	..			334	—	40	700	—	40	Vashim
३५	हिंगोली	..			887	—	40	1500	—	40	Hingoli
	एकूण	..			103369	32	1520	133830	32	1520	Total

* स्पर्धेत भाग घेतलेल्या एकूण विद्यार्थ्यांची संख्या, तसेच

* बक्षीस विजेत्या विद्यार्थ्यांची संख्या उपलब्ध नाही.

तक्ता
TABLE

२. शासकीय

(१) सर ज. जी. कला महाविद्यालय, मुंबई सर ज. जी. उपयोजित कला महाविद्यालय, मुंबई, शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, महाविद्यालय व ज. जी. उपयोजित कला महाविद्यालय, मुंबई, या मुंबई विद्यापीठाशी व शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, नागपूर असून (१) रेखाकला रंगकला (२) उपयोजित कला हे पदवी अभ्यासक्रम या संस्थांतून सुरू करण्यात आले आहेत. मुंबईतील सर ज. जी. कला सर ज. जी. कला महाविद्यालय, मुंबई.

तक्ता ७

वर्ष Year	अभ्यासक्रमाचे नाव Name of Course	प्रवेश मर्यादा Intake Capacity	राखीव जागेचे प्रमाण Reservation Break-up (Categorywise)						इतर Others	प्रवेश मिळविण्या- साठी आलेले एकूण अर्ज Total number of students applied for admission
			अनु. जाती S. C.	अनु. जमाती S. T.	भटक्या जमाती N. T.	इतर मागास- वर्गीय O. B. C.	विशेष मागास- वर्गीय S. B. C.	इतर		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
2020-21	बी. एफ. ए. पदवी प्रथम वर्ष रेखा व रंगकला (पदवी) शिल्पकला (पदवी) शिल्पकला (पदविका) कला व शिल्प (पदवी) कला शिक्षक प्रशिक्षण (पदविका) (ए.टी.डी.ए.एम. सर्टिफिकेट, डिप्लोमा इन आर्ट एज्युकेशन) एम. एफ. ए. पार्ट १ व २	.. 75 .. 90 .. 15 .. 40 .. 120 .. 110 .. 90	10 12 2 5 16 14 12	5 6 1 3 8 8 6	8 10 2 4 13 12 10	14 17 3 8 23 21 17	1 2 — — 2 2 2	37 43 7 20 58 53 43	— 110 16 60 144 200 165	
	एकूण	.. 540	71	37	59	103	9	261	695	
2021-22	बी. एफ. ए. पदवी प्रथम वर्ष रेखा व रंगकला (पदवी) शिल्पकला (पदवी) शिल्पकला (पदविका) कला व शिल्प (पदवी) कला शिक्षक प्रशिक्षण (पदविका) (ए.टी.डी.ए.एम. सर्टिफिकेट, डिप्लोमा इन आर्ट एज्युकेशन) एम. एफ. ए. पार्ट १ व २	.. 75 .. 90 .. 15 .. 40 .. 120 .. 110 .. 90	12 14 2 5 18 14 12	6 7 1 3 8 8 6	10 12 2 4 15 12 10	17 20 3 8 27 21 17	2 2 — 1 3 2 2	43 53 10 19 73 53 43	— — — — — — —	
	एकूण	.. 540	77	39	65	113	12	294	—	
2022-23	बी. एफ. ए. पदवी प्रथम वर्ष रेखा व रंगकला (पदवी) शिल्पकला (पदवी) शिल्पकला (पदविका) कला व शिल्प (पदवी) कला शिक्षक प्रशिक्षण (पदविका) (ए.टी.डी.ए.एम. सर्टिफिकेट, डिप्लोमा इन आर्ट एज्युकेशन) एम. एफ. ए. पार्ट १ व २	.. 90 .. 108 .. 18 .. 40 .. 144 .. 110 .. 90	12 14 2 5 18 14 12	6 7 1 3 8 8 6	10 12 2 4 15 12 10	17 20 3 8 27 21 17	2 2 — 1 3 2 2	43 53 10 19 73 53 43	— — — — — — —	
	एकूण	.. 600	77	39	65	113	12	294	—	

सर ज. जी. उपयोजित कला महाविद्यालय, मुंबई

वर्ष Year	अभ्यासक्रमाचे नाव	प्रवेश मर्यादा Intake Capacity	राखीव जागेचे प्रमाण Reservation Break-up (Categorywise)						प्रवेश मिळविण्या- साठी आलेले एकूण अर्ज Total number of students applied for admission
			अनु. जाती S. C.	अनु. जमाती S. T.	भटक्या जमाती N. T.	इतर मागास- वर्गीय O. B. C.	विशेष मागास- वर्गीय S. B. C.	इतर Others	10
2021-2022	पदवी अभ्यासक्रम--								
	बी. एफ. ए. (उपयोजित कला) १ ले ते ४ थे वर्ष	.. 400	52	28	44	76	8	192	—
	एम. एफ. ए. इलेस्ट्रेशन	.. 25	—	—	—	—	—	25	16
	एम. एफ. ए. टायपोग्राफी	.. 25	—	—	—	—	—	25	—
	व्यवसायोन्मुख अभ्यासक्रम--								
	फोटोग्राफी	.. 90	—	—	—	—	—	90	—
	अंतर्गत सजावट	.. 60	—	—	—	—	—	60	—
	एकूण	.. 600	52	28	44	76	8	392	16
2022-2023	पदवी अभ्यासक्रम--								
	बी. एफ. ए. (उपयोजित कला) १ ले ते ४ थे वर्ष	.. 400	52	28	44	76	8	192	—
	एम. एफ. ए. इलेस्ट्रेशन	.. 25	—	—	—	—	—	25	17
	एम. एफ. ए. टायपोग्राफी	.. 25	—	—	—	—	—	25	—
	व्यवसायोन्मुख अभ्यासक्रम--								
	फोटोग्राफी	.. 90	—	—	—	—	—	90	—
	अंतर्गत सजावट	.. 60	—	—	—	—	—	60	—
	एकूण	.. 600	52	28	44	76	8	392	17
2023-2024	पदवी अभ्यासक्रम--								
(अंदाजित)	बी. एफ. ए. (उपयोजित कला) १ ले ते ४ थे वर्ष	.. 400	52	28	44	76	8	192	—
	एम. एफ. ए. इलेस्ट्रेशन	.. 25	—	—	—	—	—	25	—
	एम. एफ. ए. टायपोग्राफी	.. 25	—	—	—	—	—	25	—
	व्यवसायोन्मुख अभ्यासक्रम--								
	फोटोग्राफी	.. 90	—	—	—	—	—	90	—
	अंतर्गत सजावट	.. 60	—	—	—	—	—	60	—
	एकूण	.. 600	52	28	44	76	8	392	—

शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय,
शासकीय कला संस्थांकडून वेगवेगळ्या अभ्यासक्रमांसाठी असलेल्या जागी प्रवेश मिळावा म्हणून

तक्ता ७--

वर्ष	अभ्यासक्रमाचे नाव	प्रवेश मर्यादा	राखीव जागांचे प्रमाणे						इतर	प्रवेशासाठी आलेले अर्ज
			अ. जा.	अ. ज.	वि.भ.ज.	वि.मा.प्र.	इ.मा.व.	९		
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
2021-2022	बी. एफ. ए. उपयोजित कला प्रथम ते अंतिम वर्ष	..	122	16	8	13	2	23	60	84
	बी. एफ. ए. रंगकला प्रथम ते अंतिम वर्ष	..	120	16	8	13	2	23	58	76
	कला शिक्षक प्रशिक्षण (पदविका) भाग १ व २	..	60	8	4	6	0	12	30	64
	एम.एफ.ए. उपयोजित कला - भाग १ व २..	..	40	5	3	4	1	8	19	0
	एम.एफ.ए. रंगकला - भाग १ व २	20	3	1	2	0	4	10	0
	एम.एफ.ए. शिल्पकला - भाग १ व २	10	1	1	1	0	2	5	0
	एम.एफ.ए. इंटिरिअर डेकोरेशन - भाग १ व २	10	1	1	1	0	2	5	0
	एकूण	..	382	50	26	40	05	74	187	224
2021-2022	बी. एफ. ए. उपयोजित कला प्रथम वर्ष	..	32	4	2	3	1	6	15	33
	बी.एफ.ए. रंगकला - प्रथम वर्ष	..	30	4	2	3	0	6	15	33
	एकूण	..	64	08	04	06	01	12	30	66
2022-2023	बी.एफ.ए. उपयोजित कला (द्वितीय ते अंतिम)	..	122	16	8	13	2	23	60	114
	बी.एफ.ए. रंगकला (द्वितीय ते अंतिम)	..	120	16	8	13	2	23	58	—
	कला शिक्षक प्रशिक्षण (पदविका) भाग १ व २	..	60	8	4	6	0	12	30	—
	एम.एफ.ए. उपयोजित कला भाग १ व २..	..	40	5	3	4	1	8	19	—
	एम.एफ.ए. रंगकला भाग १ व २	20	3	1	2	0	4	10	—
	एम.एफ.ए. शिल्पकला भाग १ व २	10	1	1	1	0	2	5	—
	एम.एफ.ए. इंटिरिअर डेकोरेशन भाग १ व २..	..	10	1	1	1	0	2	5	—
	एकूण	..	382	50	26	40	05	74	187	114
2023-2024	बी.एफ.ए. उपयोजित कला (प्रथम ते अंतिम वर्ष)	..	122	16	8	13	2	23	58	—
	बी.एफ.ए. रंगकला (प्रथम ते अंतिम वर्ष)	..	120	16	8	13	2	23	58	—
	कला शिक्षक प्रशिक्षण (पदविका) भाग १ व २	..	60	8	4	6	0	12	30	—
	एम.एफ.ए. उपयोजित कला भाग १ व २..	..	40	5	3	4	1	8	19	—
	एम.एफ.ए. रंगकला भाग १ व २	20	3	1	2	0	4	10	—
	एम.एफ.ए. शिल्पकला भाग १ व २	10	1	1	1	0	2	5	—
	एम.एफ.ए. इंटिरिअर डेकोरेशन भाग १ व २..	..	10	1	1	1	0	2	5	—
	एकूण	..	380	50	26	40	05	74	187	—

शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय,
शासकीय कला संस्थांकडून वेगवेगळ्या अभ्यासक्रमांसाठी असलेल्या जागी प्रवेश मिळावा म्हणून
तक्ता ७--

अ. क्र.	अभ्यासक्रमाचे नाव	प्रवेश मर्यादा	राखीव जागांचे प्रमाणे						प्रवेशासाठी आलेले अर्ज
			अ. जा.	अ. ज.	विजा/भज	इमाव	विमाप्र	इतर	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
2021-2022									
१	बी. एफ. ए. रेखा व रंगकला	.. 60	8	4	6	12	2	28	51
२	बी. एफ. ए. उपयोजित कला	.. 140	18	10	15	27	3	67	127
३	बी. एफ. ए. टेक्स्टाईल डिझाईन	.. 60	8	4	6	12	2	28	60
४	कला शिक्षक पदविका	.. 50	7	4	5	9	1	24	61
५	एम. एफ. ए. पेंटिंग - भाग १ व २	.. 20	3	1	2	4	--	10	4
६	एम. एफ. ए. - उपयोजित कला भाग १ व २	.. 30	4	2	3	6	1	14	8
	एकूण	.. 360	48	25	37	70	9	171	311
2022-2023									
१	बी. एफ. ए. रेखा व रंगकला	.. 60	8	4	6	12	2	28	—
२	बी. एफ. ए. उपयोजित कला	.. 140	18	10	15	27	3	67	127
३	बी. एफ. ए. टेक्स्टाईल डिझाईन	.. 60	8	4	6	12	2	28	—
४	कला शिक्षक पदविका	.. 50	7	4	5	9	1	24	—
५	एम. एफ. ए. पेंटिंग - भाग १ व २	.. 20	3	1	2	4	--	10	—
६	एम. एफ. ए. - उपयोजित कला भाग १ व २	.. 30	4	2	3	6	1	14	—
	एकूण	.. 360	48	25	37	70	9	171	127
2023-2024									
१	बी. एफ. ए. रेखा व रंगकला	.. 60	8	4	6	12	2	28	—
२	बी. एफ. ए. उपयोजित कला	.. 140	18	10	15	27	3	67	—
३	बी. एफ. ए. टेक्स्टाईल डिझाईन	.. 60	8	4	6	12	2	28	—
४	कला शिक्षक पदविका	.. 50	7	4	5	9	1	24	—
५	एम. एफ. ए. पेंटिंग - भाग १ व २	.. 20	3	1	2	4	—	10	—
६	एम. एफ. ए. - उपयोजित कला भाग १ व २	.. 30	4	2	3	6	1	14	—
	एकूण	.. 360	48	25	37	70	9	171	—

सर ज. जी. कला संस्था वसतिगृह, बांद्रा, मुंबई

(२) सर ज. जी. कला महाविद्यालय व सर ज. जी. उपयोजित कला महाविद्यालय या संस्थातील विद्यार्थ्यांना मुंबईत राहण्याची सोय उपलब्ध व्हावी म्हणून बांद्रा (पूर्व) येथे रुपये १४,००,००० खर्च करून हॉस्टेल बांधण्यात आले आहे. त्यातील निवास व्यवस्था १२० विद्यार्थ्यांची आहे. शासनाने मंजूर केल्याप्रमाणे सन २००९-१० पासून वार्षिक शुल्क रुपये ४००० (राहण्याबाबत) आकारण्यात येत आहे. तथापि, सदर वसतिगृह इमारत धोक्यादायक झाल्याने सन २०१९-२०२० पासून विद्यार्थ्यांसाठी बंद ठेवण्यात आली आहे.

तक्ता ८/ TABLE VIII

सर ज. जी. कला संस्था वसतिगृह, बांद्रा, मुंबई-४०० ०५१ येथे मंजूर करण्यात आलेली प्रवेश मर्यादा, त्यातील मागासवर्गीय जागांचे प्रमाण, आलेल्या अर्जांची संख्या, त्यातील मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांच्या अर्जांची संख्या, प्रत्यक्ष प्रवेश देण्यात आलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या व त्यातील मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांची संख्या दर्शविणारा तक्ता.

प्रवेश मर्यादा वर्ष Intake Year Capacity	राखीव जागांचे प्रमाण						प्रवेशासाठी आलेले अर्जांचे संख्या			आलेल्या अर्जांची वर्गवारी विभागणी			प्रवेश देण्यात आलेली वर्गवारी विभागणी			जमा प्राप्त झालेली फी Total Fee received	एकूण फी Total Fee		
	Reservation break-up categorywise						अर्जांचे संख्या of applications received	Break-up of the applications received			Break-up of the admission granted								
	अनु. जाती SC	अनु. जाती ST	भटक्या जमाती NT	इतर मागास-वर्गीय OBC	इतर मागास-वर्गीय OBC	Others		अनु. जाती SC	अनु. जाती ST	भटक्या जमाती NT	इतर मागास-वर्गीय OBC	इतर मागास-वर्गीय OBC	Others						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
2021-2022 ..	120	16	8	13	23	60	21	2	2	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-
2022-2023 ..	120	16	8	13	23	60	15	2	2	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-
2023-2024 ..	120	16	8	13	23	60	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
अंदाजित Estimated ..																			

* फी माफीची सवलत कोणालाही देण्यात आलेली नाही.

शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, नागपूर - ४४००२२.

शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, नागपूर मुलींचे वसतिगृह येथील प्रवेश मिळावा म्हणून आलेल्या अर्जांची संख्या व प्रत्यक्ष प्रवेश देण्यात आलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या इत्यादी माहिती दर्शविणारा तक्ता

तक्ता ८ / TABLE VIII

वर्ष	अध्यासक्रमाचे नाव	प्रवेश मर्यादा	राखीव जागांचे प्रमाणे			प्रवेशा-साठी			आलेल्या अर्जांची वर्गवारी विभागणी			प्रवेश देण्यात आलेल्या अर्जांची वर्गवारी विभागणी			एकूण फी									
			अ. जा.	वि. म.	इ. मा. प्र.	अ. जा.	वि. म.	इ. मा. प्र.	अ. जा.	वि. म.	इ. मा. प्र.	अ. जा.	वि. म.	इ. मा. प्र.		अ. जा.	वि. म.	इ. मा. प्र.						
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	
२०१९-२०	मुलींचे वसतिगृह ..	50	6	4	5	1	10	24	50	6	4	4	5	23	8	50	6	4	4	4	5	23	8	2,04,000
२०२०-२१	मुलींचे वसतिगृह ..	50	6	4	5	1	10	24	50	6	4	4	5	23	8	50	6	4	4	4	5	23	8	2,00,000
२०२१-२२	मुलींचे वसतिगृह ..	50	6	4	5	1	10	24	50	6	4	4	5	23	8	50	6	4	4	4	5	23	8	2,00,000
२०२२-२३	मुलींचे वसतिगृह ..	50	6	4	5	1	10	24	52	6	4	4	2	28	8	50	6	4	4	4	2	26	8	2,00,000
२०२३-२४	मुलींचे वसतिगृह ..	50	6	4	5	1	10	24	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	

टीप :- सन २०२०-२१ व २०२१-२२ करिता प्रवेश विभागवार संपूर्ण वर्गाची प्रक्रिया झाली आहे. कोविड-१९ च्या प्रादुर्भावामुळे मुलींची वसतिगृहातील प्रवेश प्रक्रिया झाली नसल्याने वसतिगृहातील मुलींची वर्गवार संख्या व एकूण शुल्क अंदाजे सादर करण्यात आले आहे.

आपल्या माहिती व योग्य त्या कार्यवाहीसाठी सविनय सादर.

(३) मान्यताप्राप्त अशासकीय कला संस्थांना साहाय्य

कला शिक्षण देणाऱ्या महाराष्ट्रात एकूण २१३ कला संस्था आहेत. त्यापैकी ४ शासकीय कला संस्था व ३१ अशासकीय कला संस्था अनुदान तत्वावरील असून १७८ अशासकीय कला संस्था विनाअनुदान तत्वावरील आहेत. सन १९८७-८८ पासून अनुदान तत्वावरील शासनमान्य अशासकीय कला संस्थांना त्या त्या वर्षाचा संभाव्य खर्च लक्षात घेऊन खालील नमूद केलेल्या दराने अनुदान देण्यात येते. सदरहू अनुदान त्या त्या वर्षाचे लेखापरीक्षा केलेले विवरणपत्र प्राप्त झाल्यानंतर पुढील वर्षी समायोजन करण्याचे अधीन राहिल, या अटीवर देण्यात येते.

विद्यार्थी संख्या ३० किंवा त्यापेक्षा जास्त असणाऱ्या नागरी क्षेत्रातील संस्था व २५ किंवा त्यापेक्षा जास्त विद्यार्थी संख्या असणाऱ्या ग्रामीण क्षेत्रातील संस्था.

अनुज्ञेय खर्चाच्या ९० टक्के अथवा तूट, यापेक्षा जे कमी असेल त्या दराने (हा दर सन १९८६-८७ या आर्थिक वर्षापासून लागू करण्यात आला).

एकूण अशासकीय कला संस्था, त्यांचा एकूण खर्च व शासनाकडून देण्यात आलेले अनुदान यांची माहिती दर्शविणारा तक्ता

तक्ता ९/ TABLE IX

(रुपये हजारांत/Rs. in thousands)

वर्ष Year	अशासकीय विनाअनुदानित संस्थांची संख्या Total No. of Institutes receiving Grants	अनुदानित कला संस्थांची संख्या Total No. of Institutes	खर्च Expenditure incurred by the Institutes (रुपये)	संस्थेचे उत्पन्न Receipts (रुपये)	देण्यात आलेले अनुदान Grant-in-aid paid (रुपये)
1	2	3	4	5	6
2021-2022	.. 178	31	1779.50	--	1779.50
2022-2023	.. 178	31	--	--	--
2023-2024	.. 178	31	--	--	--
(अंदाजित) (Estimated)					

तक्ता १०

TABLE X

शासनमान्य अशासकीय कला संस्थांमधून वेगवेगळ्या उच्च कला अभ्यासक्रमांकरिता उपलब्ध असलेल्या जागा, प्रवेश मिळावा म्हणून
Table showing information regarding the number of students belonging to the different categories, who applied for

तक्ता १०

वर्ष Year	कला विभाग Art Section	प्रवेश मर्यादा Intake Capacity	राखीव जागांचे प्रमाण Reservation Break-up (Categorywise)						प्रवेशासाठी अर्ज केलेल्यांची संख्या Total number of Students applied for admission	
			अनुसूचित जाती S. C.	अनुसूचित जमाती S. T.	भटक्या जमाती N. T.	इतर मागास- वर्गीय O. B. C.	विशेष मागास- वर्गीय S. B. C.	इतर Others	10	
2021-2022	मूलभूत अभ्यासक्रम	..	2140	278	150	235	407	43	1027	2015
	उपयोजित कला	..	1089	142	76	120	207	22	522	891
	रेखा व रंगकला	..	2332	303	163	256	443	47	1120	2175
	कला शिक्षक प्रशिक्षण	..	4830	628	338	531	989	97	2318	4085
	वस्त्रे प्रावरणे	..	198	26	14	22	38	4	94	215
	मातकाम	..	66	9	5	7	13	1	31	—
	शिल्पकला	..	209	27	14	23	40	4	101	89
	अंतर्गत गृहसजावट	..	195	25	13	21	37	3	96	85
	एकूण	..	11059	1438	773	1215	2103	221	5309	9555
2022-2023	मूलभूत अभ्यासक्रम	..	2140	278	150	235	407	43	1027	2115
	उपयोजित कला	..	1089	142	76	120	207	22	522	905
	रेखा व रंगकला	..	2332	303	163	256	443	47	1120	2167
	कला शिक्षक प्रशिक्षण (नवीन)	..	4830	628	338	531	918	97	2318	4105
	वस्त्रे प्रावरणे	..	198	26	14	22	38	4	94	271
	मातकाम	..	66	9	5	7	13	1	31	—
	शिल्पकला	..	209	27	14	23	40	4	101	99
	अंतर्गत गृहसजावट	..	195	25	13	21	37	3	96	82
	एकूण	..	11059	1438	773	1215	2103	221	5309	9744
2023-2024 (अंदाजित)	मूलभूत अभ्यासक्रम	..	2140	278	150	235	407	43	1027	—
	उपयोजित कला	..	1089	142	76	120	207	22	522	—
	रेखा व रंगकला	..	2332	303	163	256	443	47	1120	—
	कला शिक्षक प्रशिक्षण	..	4830	628	338	531	918	97	2318	—
	वस्त्रे प्रावरणे	..	198	26	14	22	38	4	94	—
	मातकाम	..	66	9	5	7	13	1	31	—
	शिल्पकला	..	209	27	14	23	40	4	101	—
	अंतर्गत गृहसजावट	..	195	25	13	21	37	3	96	—
	एकूण	..	11059	1438	773	1215	2103	221	5309	—

(४) शिष्यवृत्त्या

खाली दर्शविलेल्या शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतने शासकीय कला संस्थांतून देण्यात येतात :

(अ) सामान्य शिष्यवृत्त्या

(ब) दक्षिणा व इतर अधिछात्रवृत्त्या

सामान्य शिष्यवृत्त्या ह्या विद्यार्थ्यांची परीक्षेतील प्रगती पाहून विद्याशाखेतील एकूण विद्यार्थ्यांच्या ६ टक्के इतक्या प्रमाणात देण्यात येतात.

दक्षिणा व इतर अधिछात्रवृत्त्या हे, जे विद्यार्थी शेवटच्या वर्षाच्या परीक्षेत प्रथम किंवा द्वितीय वर्गात उत्तीर्ण होतात त्यांना शासकीय कला संस्थेत उपलब्ध जागेनुसार बोलावून फेलो म्हणून नेमणूक करण्यात येते व त्यांना मानधन देण्यात येते.

खालीलप्रमाणे शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतन देण्यात येतात :-

तक्ता ११ TABLE XI

	शिष्यवृत्त्या, विद्यावेतन व अधिछात्रवृत्त्या यांची संख्या			दर
	No. of Scholarships/Stipend/Fellowships			Rate
	वर्ष २०२१-२०२२	वर्ष २०२२-२०२३	वर्ष २०२३-२०२४	
1	2021-2022	2022-2023	2023-2024	5
(अ) सामान्य शिष्यवृत्त्या Ordinary Scholarships	50	50	—	रु. २५ दरमहा पहिल्या वर्षी Rs. 25 p. m. in the first year. रु. ३५ दरमहा इतर वर्षी Rs. 35 p. m. for specialised courses.
(ब) दक्षिणा व इतर अधिछात्रवृत्त्या Daxina and other Fellowships	50	50	—	रु. ५०० दरमहा Rs. 500 p. m.

(४) कर्मचारीविषयक गोषवारा

(१) कला संचालनालय

(iv) Personnel Summary

तक्ता ९ TABLE IX

अ. क्र.	गट	संवर्ग	सुधारित वेतन मॅट्रीक्स मधील वेतन स्तर	मंजूर पदे	
1	2	3	4	5	
1	अ	कला संचालक	.. S-27	118500-214100	.. 1
	अ	कला उपसंचालक (प्रशा.)	.. S-20	56100-177500	.. 1
	अ	निरीक्षक	.. S-20	56100-177500	.. 1
	अ	अधिष्ठाता	Academic Level 13-A	131400-217100	.. 4
	अ	प्राध्यापक	Academic Level 12	79800-211500	.. 16
	अ	अधिव्याख्याता	.. S-20	56100-177500	.. 115
		एकूण-अ	..	138	
2	ब	परीक्षा नियंत्रक	.. S-15	41800-132300	.. 1
	ब	स्वीय सहायकत	.. S-15	41800-132300	.. 1
	ब	सहायक निरीक्षक	.. S-15	41800-132300	.. 5
	ब	लेखा अधिकारी	.. S-16	44900-142400	.. 1
	ब	प्रबंधक*	.. S-15	41800-132300	.. 4
		एकूण-ब	..	12	
3	क	अधीक्षक	.. S-14	38600-122800	.. 3
	क	प्रमुख लिपिक	.. S-13	35400-112400	.. 11
	क	टिपण्णी सहायक/वरिष्ठ लिपिक/संगणक ऑपरेटर	.. S-8	25500-81100	.. 22
	क	लिपिक-टंकलेखक	.. S-6	19900-63200	.. 21
	क	भांडारपाल	.. S-6	19900-63200	.. 1
	क	उच्चश्रेणी लघुलेखक	.. S-15	41800-132300	.. 1
	क	निम्नश्रेणी लघुलेखक	.. S-14	38600-122800	.. 4
	क	वाहन चालक	.. S-6	19900-63200	.. 1
	क	फोरमन	.. S-14	38600-122800	.. 1
	क	ओतकाम सहायक	.. S-10	29200-92300	.. 1
	क	तंत्र सहायक	.. S-10	29200-92300	.. 2
	क	गॅस-विद्युत संधाता	.. S-6	19900-63200	.. 1
	क	कुंभार-नि-परिचर	.. S-6	19900-63200	.. 1
	क	ग्रंथपाल	.. S-14	38600-122800	.. 3
क	सहायक ग्रंथपाल	.. S-10	29200-92300	.. 3	
क	यंत्र परिचर	.. S-6	19900-63200	.. 2	
		एकूण-क	..	78	
4	ड	नाईक	.. S-3	16600-52400	.. 6
	ड	ग्रंथालय परिचर	.. S-3	16600-52400	.. 3
	ड	शिपाई	.. S-1	15000-47600	.. 26
	ड	हमाल	.. S-1	15000-47600	.. 41
	ड	उद्वाहक	.. S-3	16600-52400	.. 2
	ड	कलागृह परिचर	.. S-3	16600-52400	.. 2
	ड	माळी	.. S-1	15000-47600	.. 10
	ड	पहारेकरी	.. S-1	15000-47600	.. 17
	ड	सफाईगार	.. S-1	15000-47600	.. 13
			एकूण-ड	..	120
		एकूण-अ+ब+क+ड	..	348	

* प्रबंधकाची दोन पदे शासन निर्णय एडीआर-१७८७/३६४/सा. शि. ५, दिनांक १२-१-९६ अन्वये मंजूर करण्यात आली.

* असुधारित वेतनश्रेणी.

प्रलंबित निरीक्षण अहवालाची / परिच्छेदांची सद्यःस्थिती

महालेखापाल १, महाराष्ट्र मुंबई यांनी दिनांक ३० जून २०२१ नंतर प्रलंबित दर्शविलेल्या लेखा परिच्छेद आणि त्याबाबत ३१ मार्च २०२२ अखेरची माहिती दर्शविणारे विवरणपत्र.

महालेखापालांचा लेखापरीक्षा अहवाल तसेच लोकलेखा समिती / सार्वजनिक उपक्रम समिती यांनी केलेल्या शिफारशींना अनुसरून कला संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांचेकडून करण्यात आलेली कार्यवाही

लोकलेखा समिती व सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या सध्याच्या कामकाजाबाबत सुधारणा करण्याच्या दृष्टीने भारताचे नियंत्रक आणि लेखापरीक्षक यांच्या अध्यक्षतेखाली एक उच्चस्तरीय समिती गठीत करण्यात आली होती. या शिफारशींवर शासनातर्फे विचार होऊन त्यातील काही शिफारशी शासनाकडून स्वीकृत करण्यात येऊन यासंबंधी शासन निर्णय, वित्त विभाग क्रमांक भानिम-३१९३/प्रक्र. २४५-लोलेस, दिनांक २४ मे १९९४ अन्वये शासनाकडून स्वीकृत मुद्द्यांबाबत कार्यवाहीसंबंधाने आदेश निर्गमित करण्यात आले.

संदर्भातील शासन निर्णय, दिनांक २४ मे १९९४ नुसार लेखापरीक्षा अहवाल, लोकलेखा समिती, सार्वजनिक उपक्रम समिती इत्यादींच्या शिफारशींवरील कार्यवाही व लेखा परिच्छेद / आदेश यावरील स्पष्टीकरणात्मक जापने पाठविण्यासंबंधीची कार्यवाही यांचा नियमित आढावा घेण्याच्या दृष्टीने राज्य शासनाकडून एक विभागीय लेखापरीक्षा समिती, शासन निर्णय, उच्च व तंत्रशिक्षण सेवायोजन विभाग क्रमांक लोलेस-१२९५/(१२-९४)/साशि-२, दिनांक १ मार्च १९९५ अन्वये गठीत करण्यात आली असून या समितीच्या वेळोवेळी बैठका झाल्या आहेत. या अनुषंगाने प्रलंबित निरीक्षण अहवाल आणि परिच्छेद विधानसभा तारांकित / अतारांकित प्रश्न, विधिमंडळाचे कामकाज (आश्वासने व सूचना) याबाबत कार्यालयाची अद्ययावत माहिती शासनास प्राप्त व्हावी या हेतूने शासनाने विभागप्रमुखांस एक मासिक विवरणपत्र सादर करण्याबाबत दंडक घातलेला असून प्रत्येक महिन्याच्या शेवटच्या तारखेस याबाबतचे मासिक विवरणपत्र कला संचालनालयातर्फे शासनास सादर करण्यात येते.

प्रलंबित निरीक्षण अहवाल आणि परिच्छेद यासंबंधी प्रलंबित आणि परिच्छेदाबाबतची पूर्तता करण्याबाबत तत्परतेने कार्यवाही सुरू असून त्याप्रमाणे वेळोवेळी महालेखापाल यांना या संचालनालयाकडून कळविण्यात येते.

महालेखापाल यांनी प्रलंबित दर्शविलेला आणि त्याबाबतची सद्यःस्थिती दर्शविणारा निरीक्षण अहवाल/परिच्छेद याबाबतचा तक्ता

प्रपत्र 'ब'

अ. क्र.	प्रलंबित निरीक्षण अहवाल	प्रलंबित लेखा परिच्छेदांची संख्या	निकाली काढलेल्या - १ परिच्छेदांची संख्या - ३ अशा प्रलंबित लेखा - २	अहवाल वगळण्यासाठी महालेखापालांकडे ज्यांचे प्रस्ताव पाठविलेले आहेत
१	२	३	४	५
१	४	११	--	८
एकूण		११	२	--
कला संचालनालयाचे अखत्यारित असलेल्या सर ज. जी. कला महाविद्यालय, मुंबई यांचे एकूण ११ लेखा परिच्छेद प्रलंबित आहेत.				
एकूण		--	११	--
				१

कला संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
वार्षिक योजना २०२२-२०२३ चा मंजूर नियतव्यय
(कार्यक्रम)

(रुपये लाखांत)

विकास क्षेत्र	योजनेचे नाव	मंजूर नियतव्यय	कोअर प्लॅनचा नियतव्यय	अर्थसंकल्पीय नियतव्यय	साध्ये
१	२	३	४	५	६
(१) मागणी क्रमांक-डब्ल्यू-४ २२०५ कला व संस्कृती १०१-ललित कला शिक्षण पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना (०१)(०३) पाठ्यपुस्तक / कला साहित्य प्रकाशित करणे आणि दुर्मिळ चित्रांचे संस्करण, संरक्षण व पुनःस्थापन करणे. (२२०५३१२५)	(१) कला साहित्याचे जतन संवर्धन व प्रकाशन करणे.	30.00	30.00	30.00	दुर्मिळ कलाकृतींचे जतन व संवर्धनासाठी कॅटलॉगिंग व मार्केटिंग फ्रेमिंग करणे.
(२) मागणी क्रमांक डब्ल्यू-४ २२०५, कला व संस्कृती १०१, ललित कला शिक्षण पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना (०२)(०१) कला संचालनालयाचा विस्तार. (२२०५००२८)	(२) कला संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई कार्यालयाचा विस्तार.	30.00	30.00	30.00	प्रशासकीय कामात गतिमानतेसाठी आधुनिक यंत्रसामग्री खरेदी करणे.
(३) मागणी क्रमांक डब्ल्यू-४ २२०५, कला व संस्कृती १०१, ललित कला शिक्षण पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना (०२)(०२) शासकीय कला संस्थांचा विकास. (२२०५००४६)	(३) शासकीय कला संस्थांकरिता यंत्रसामग्री व साधनसामग्री खरेदी करणे.	150.00	150.00	150.00	अत्याधुनिक शैक्षणिक सुविधा उपलब्ध करून देण्यासाठी यंत्रसामग्री व साधनसामग्री खरेदी करणे.
(४) मागणी क्रमांक एच-६ २२०५, कला व संस्कृती १०१, ललित कला शिक्षण पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना (००)(०१) स्वेच्छा अनुदानातून वित्तीय व्यवस्था केलेली बांधकामे-२७ कला संचालक (२२०५०५११)	(४) स्वेच्छा अनुदानातून वित्तीय व्यवस्था केलेली गौण कामे करणे.	200.00	200.00	150.00	संचालनालय व अधिपत्याखालील शासकीय संस्था येथील तातडीची व आकस्मिकपणे उद्भवणारी गौण बांधकाम व विद्युतकामे करणे.

वार्षिक योजना २०२२-२०२३ चा मंजूर नियतव्यय--चालू

(रुपये लाखांत)

विकास क्षेत्र	योजनेचे नाव	मंजूर नियतव्यय	कोअर प्लॅनचा नियतव्यय	अर्थसंकल्पीय नियतव्यय	साध्ये
१	२	३	४	५	६
(५) मागणी क्रमांक एच-८ ४२०२, शिक्षण, क्रीडा, कला व यावरील भांडवली खर्च ०४-कला व संस्कृती पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना १०१, ललित कला शिक्षण (००)(०१) इमारती-५३६६ (४२०२०२०१)	(५) शासकीय कला संस्था व कला संचालनालयासाठी वर्गखोल्या, संगणक कक्ष वसतिगृह, स्टुडिओ इत्यादींचे बांधकाम करणे.	1750.00	1750.00	1750.00	संचालनालयाच्या अधिपत्याखालील शासकीय संस्थांना अत्याधुनिक शैक्षणिक सोयी-सुविधा उपलब्ध करून देण्यासाठी वर्गखोल्या, संगणक कक्ष, वसतिगृह, स्टुडिओ इत्यादींचे बांधकाम करणे.
(६) मागणी क्रमांक डब्ल्यू-४ २२०५, कला व संस्कृती १०१, ललित कला शिक्षण (०४) (०१) सर्वसाधारण शिष्यवृत्त्या (२२०५००७३) उपशिष्यवृत्त्या / विद्यावेतन.	(६) सर्वसाधारण शिष्यवृत्त्या	0.50	0.50	0.50	शासकीय कला संस्थांमध्ये ललित कलेचे शिक्षण घेणाऱ्या गुणवत्ताधारक विद्यार्थ्यांना सर्वसाधारण शिष्यवृत्त्या उपलब्ध करून देणे.
(७) मागणी क्र. डब्ल्यू-४ २२०५, कला व संस्कृती १०१, ललित कला शिक्षण (०४) (०२) दक्षिणा व इतर अधिछात्रवृत्त्या (२२०५००८२) ३४ शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतने.	(७) दक्षिणा व इतर अधिछात्रवृत्त्या	0.50	0.50	0.50	शासकीय कला संस्थांमध्ये ललित कलेचे शिक्षण घेणाऱ्या गुणवत्ताधारक विद्यार्थ्यांना दक्षिणा व इतर अधिछात्रवृत्त्या उपलब्ध करून देणे.
(८) मागणी क्र. डब्ल्यू-४ २२०५, कला व संस्कृती, ०० १०१, ललित कला शिक्षण, (०१) कला संचालनालय (०१) (०५) (कार्यक्रम) ३४ शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतन (२२०५३६१७)	(८) ३४-शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतन	200.00	200.00	200.00	शासकीय व शासनमान्य अशासकीय कला संस्थांमध्ये ललित कलेचे शिक्षण घेणाऱ्या पात्र विद्यार्थ्यांना राजर्षी छत्रपती शाहू महाराज शिक्षण शुल्क शिष्यवृत्ती उपलब्ध करून देणे.

वार्षिक योजना २०२२-२०२३ चा मंजूर नियतव्यय--चालू

(रुपये लाखांत)

विकास क्षेत्र	योजनेचे नाव	मंजूर नियतव्यय	कोअर प्लॅनचा नियतव्यय	अर्थसंकल्पीय नियतव्यय	साध्ने
१	२	३	४	५	६
(९) मागणी क्र. डब्ल्यू-४ डॉ. पंजाबराव देशमुख वसतिगृह निर्वाह भत्ता योजना २२०५, कला व संस्कृती, ०० १०१, ललित कला शिक्षण, (०१) कला संचालनालय त(०१) (०४) (कार्यक्रम) ३४-शिष्यवृत्ती / विद्यावेतन (२२०५३६०८)	(९) ३४-शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतन	15.00	15.00	15.00	शासकीय व शासनमान्य अशासकीय कला संस्थांमध्ये ललित कलेचे शिक्षण घेणाऱ्या पात्र विद्यार्थ्यांना डॉ. पंजाबराव देशमुख वसतिगृह निर्वाह भत्ता उपलब्ध करून देणे.
एकूण		.. 2376.00	2376.00	2376.00	

कला संचालनालय महाराष्ट्र राज्य मुंबई

वार्षिक कार्यक्रम २०२३-२०२४

अ. क्र.	योजनेचे नाव	स्पष्टीकरण
१	२	३
१	स्वेच्छा अनुदानातून गौण बांधकामे करणे.	.. या संचालनालयांतर्गत येणारी कार्यालये व ४ शासकीय कला संस्थांची तातडीची सुधारणा/डागडुजी तसेच विद्युत कामे करणेकरिता वार्षिक कार्यक्रम २०२३-२०२४ साठी रुपये ३००.०० लाख एवढा नियतव्यय प्रस्तावित करण्यात येत आहे.
२	कला साहित्याचे जतन, संवर्धन व प्रकाशन करणे.	.. सर ज. जी. कला महाविद्यालय, मुंबई व कला संचालनालयातील मौल्यवान व दुर्मीळ कलाकृतींचे जतन, संवर्धन करणे इ. कामासाठी वार्षिक कार्यक्रम २०२३-२०२४ साठी रुपये ५०.०० लाख एवढा नियतव्यय प्रस्तावित करण्यात येत आहे.
३	शासकीय कला संस्था व कला संचालनालयासाठी वर्ग खोल्या, संगणक कक्ष, वसतिगृह, स्टुडिओ इ. चे बांधकाम करणे.	.. शासकीय कला संस्थांच्या इमारतींचे, वसतिगृहाच्या इमारतींचे बांधकामे करणे, नूतनीकरण करणे, इ. कामासाठी वार्षिक कार्यक्रम २०२३-२०२४ साठी रुपये ३०००.०० लाख एवढा नियतव्यय प्रस्तावित करण्यात आला आहे.
४	कला संचालनालयाचा विकास व विस्तार करणे.	.. कार्यालयीन कामकाजात गतिमानता आणण्यासाठी कला संचालनालय व त्याच्या अधिपत्याखालील कार्यालये सुसज्ज करणे इ. कामासाठी वार्षिक कार्यक्रम २०२३-२०२४ साठी रुपये ५०.०० लाख एवढा नियतव्यय प्रस्तावित करण्यात येत आहे.
५	शासकीय कला संस्थासाठी शैक्षणिक यंत्रसामग्री व साधन सामग्री खरेदी करणे.	.. शासकीय कला संस्थांसाठी संगणक व तत्सम साहित्य सॉफ्टवेअर्स, यंत्रसामग्री व साधनसामग्री खरेदी, संगणक लॅब, मॉड्युलर फर्निचर तयार करणे इ. कामासाठी वार्षिक कार्यक्रम २०२३-२०२४ साठी रुपये २२५.०० लाख एवढा नियतव्यय प्रस्तावित करण्यात येत आहे.
६	ललित कलाशिक्षण सर्वसाधारण शिष्यवृत्त्या.	.. शासकीय कला संस्थांमध्ये ललित कलेचे शिक्षण घेणाऱ्या गुणवत्ताधारक विद्यार्थ्यांना सर्वसाधारण शिष्यवृत्त्या उपलब्ध करून देण्यासाठी वार्षिक कार्यक्रम २०२३-२०२४ साठी रुपये ०.५० लाख एवढा निधी मंजूर करण्यात आला आहे.
७	ललित कलाशिक्षण दक्षिणा व इतर अधिछात्रवृत्त्या.	.. शासकीय कला संस्थांमध्ये ललित कलेचे शिक्षण घेणाऱ्या गुणवत्ताधारक विद्यार्थ्यांना दक्षिणा व इतर अधिछात्रवृत्त्या उपलब्ध करून देण्यासाठी वार्षिक कार्यक्रम २०२३-२०२४ साठी रुपये ०.५० लाख एवढा निधी मंजूर करण्यात आला आहे.
८	राजर्षी छत्रपती शाहू महाराज शिक्षण शुल्क शिष्यवृत्ती	.. शासकीय व शासनमान्य अशासकीय कला संस्थांमध्ये ललित कलेचे शिक्षण घेणाऱ्या पात्र विद्यार्थ्यांना राजर्षी छत्रपती शाहू महाराज शिक्षण शुल्क शिष्यवृत्ती उपलब्ध करून देण्यासाठी वार्षिक कार्यक्रम २०२३-२०२४ साठी २००.०० एवढा नियतव्यय प्रस्तावित करण्यात येत आहे.
९	डॉ. पंजाबराव देशमुख वसतिगृह निर्वाह भत्ता उपलब्ध करून देणे.	.. शासकीय व शासनमान्य अशासकीय कला संस्थांमध्ये ललित कलेचे शिक्षण घेणाऱ्या पात्र विद्यार्थ्यांना डॉ. पंजाबराव देशमुख वसतिगृह निर्वाह भत्ता उपलब्ध करून देण्यासाठी वार्षिक कार्यक्रम २०२३-२०२४ साठी १५.०० एवढा नियतव्यय प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

तक्ता
TABLE

STATEMENT-GN-1-A
ANNUAL PLAN 2023-2024 SECTOR / SUB-SECTORWISE AND DEVELOPMENT BOARDWISE OUTLAY

(Rs. in lakhs)

Sr. No.	Sector / Sub-Sector	Vidarbha Development Board		Marathwada Development Board		Rest of Maharashtra Development Board		Non-Divisible	Grand Total
		District Level	State Level	District Level	State Level	District Level	State Level		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Minor works are to be taken up from Discretionary Grants.	-	60.00	-	60.00	-	180.00	-	300.00
2.	Publication, Preservation, Conservation etc. of Art literature through various medium.	-	-	-	-	-	50.00	-	50.00
3.	Construction of essential Building like Classroom, Computer lab., Hostels, Studios for Directorate of Art and Govt. Art Institutes.	-	60.00	-	60.00	-	2880.00	-	3000.00
4.	Expansion and Development of Directorate of Art, Mumbai.	-	10.00	-	10.00	-	30.00	-	50.00
5.	Purchase of new machinery equipment for Academic excellence for Govt. Art Institute.	-	45.00	-	45.00	-	135.00	-	225.00
6.	Ordinary Scholarship	-	-	-	-	-	-	0.50	0.50
7.	Dakshina and Other Fellowship	-	-	-	-	-	-	0.50	0.50
8.	Rajarshi Chh. Shahu Maharaj Shikshan Shulk Scholarship.	-	-	-	-	-	-	200.00	200.00
9.	Dr. Panjabrao Deshmukh Vasatigruha Nirwah Bhatta.	-	-	-	-	-	-	15.00	15.00
	Total ..	-	175.00	-	175.00	-	3275.00	216.00	3841.00

STATEMENT-GN-2
ANNUAL PLAN 2023-2024

Department : Directorate of Art, Maharashtra State, Mumbai-1

Sector : State Level

Sub-Sector : State Level

(Rs. in lakhs)

Sr. No.	Sector / Sub-Sector / Schemes	Code No.	Annual Plan 2022-2023		Annual Plan 2023-2024	
			Approved Outlay	Anticipated Expd.	Proposed Outlay	Of which Capital Content
1	2	3	4	5	6	7
1.	Minor works are to be taken up from Discretionary Grants.	22050511	200.00	200.00	300.00	--
2.	Publication, Preservation, Conservation etc of Art literature through various medium.	22053125	30.00	30.00	50.00	--
3.	Construction of essential building like Classroom, Computer lab., Hostels, Studios for Directorate of Art and Govt. Art Institute..	42020201	1750.00	1750.00	3000.00	3000.00
4.	Expansion and Development of Directorate of Art, Mumbai.	22050028	30.00	30.00	50.00	--
5.	Purchase of new machinery equipment for Academic excellence for Govt. Art Institute.	22020046	150.00	150.00	225.00	--
6.	Ordinary Scholarship	22050073	0.50	0.50	0.50	--
7.	Dakshina and Other Fellowship	22050082	0.50	0.50	0.50	--
8.	Rajarshi Chh. Shahu Maharaj Shikshan Shulk Scholarship.	--	200.00	200.00	200.00	--
9.	Dr. Panjabrao Deshmukh Vasatigruha Nirwah Bhatta.	--	15.00	15.00	15.00	--
	Total ..		2376.00	2376.00	3841.00	3000.00

कला संचालनालय महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
अर्थसंकल्पीय अंदाज २०२२-२३ चा मंजूर नियतव्यय
(अनिवार्य)

(रुपये हजारात)

अ. क्र.	प्रधान / गौण / लेखाउपशीर्ष	अर्थसंकल्पीय अंदाज २०२२-२०२३	साध्य
१	२	३	४
मागणी क्र. डब्ल्यू-४			
	२२०५-कला व संस्कृती १०१-ललित कला शिक्षण	46930	सदर अनुदानातून कर्मचाऱ्यांच्या वेतनावरील खर्च तसेच राज्य कला प्रदर्शन, कार्यालयासाठी लागणारे साहित्य, विजेची देयके व दूरध्वनी देयके, पाणीपट्टी इत्यादी खर्च भागविण्यात येतो.
१	(१०१) (०१) (०१) कला संचालनालय (२२०५००१९)		
२	(१०१) (०२) (०१) शासकीय कला संस्था (२२०५००३७)	150711	शासकीय अनुदानित, विनाअनुदानित कला, संस्थांच्या तपासणीचा खर्च इत्यादी चार शासकीय कला संस्था व वसतिगृहांतील कर्मचाऱ्यांच्या वेतनावरील खर्च तसेच कला संस्थांना लागणारे दैनंदिन साहित्य, वार्षिक प्रदर्शन, शैक्षणिक सहल, अभ्यागत अधिव्याख्याता यांचे मानधन, मॉडेलसाठी मानधन इत्यादी वेतनेतर बाबींवरील खर्च भागविण्यात येतो.
३	(१०१) (०३) (०१) अशासकीय कला संस्थांना साहाय्य, (२२०५००५५) सर्वसामान्य आवर्ती अनुदाने (३६) सहायक अनुदाने (वेतन) (३१) सहायक अनुदाने (वेतनेतर)	199481 2202	या अनुदानातून १९ अनुदानित कला संस्थांना अनुदान देण्यात येते. मान्य खर्चाच्या ९० टक्के किंवा प्रत्यक्ष तूट यापैकी जे कमी असेल ते अनुदान देण्यात येते.
४	(१०१) (०५) (०१) कला संचालनालयातील शासकीय * कला परीक्षा (२२०५११८७)	9845	
एकूण		409169	
कार्यक्रम		अनिवार्य	एकूण
42600		409169	451769

कला संचालनालय महाराष्ट्र राज्य, मुंबई

अर्थसंकल्पीय अंदाज २०२२-२०२३

(जमा रकमा)

(रुपये हजारांत)

अ. क्र.	लेखा उपशीर्ष	अर्थसंकल्पीय अंदाज २०२२-२०२३
१	२	३
०२०२- शिक्षण, क्रीडा, कला व संस्कृती		
८०० इतर जमा		
कला संस्थांकडून जमा रकमा		
(००)(०१)	कला संचालनालयाकडून जमा रकमा (०२०२०६५२) :-	—
(००)(०५)	परीक्षा शुल्क	२०००
(००)(०२)	शासकीय कला संस्थांकडून जमा रकमा (०२०२०६४३) :-	—
(००)(०६)	शिक्षण शुल्क व इतर फी	४५००
(००)(०३)	निरीक्षक चित्रकला व शिल्प, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांचे कार्यालयाकडून जमा रकमा (०२०२०६६१)	—
		एकूण
		६५००

जोडपत्र क-एकोणीस
विभाग : उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग
विवरणपत्र दोन

अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-23 मधील (अर्थसाहाय्याव्यतिरिक्त) सहायक अनुदान

(रुपये हजारात)

अ. क्र.	प्रधान / गौण / उपशीर्ष (अर्थसंकल्पीय अंदाज-भाग दोनमधील पृष्ठ क्रमांक)	योजनेचे नाव	अर्थसंकल्पीय अंदाज 2022-2023 कार्यक्रम अनिवार्य		टळक वैशिष्ट्ये
१	२	३	४	५	६
मागणी क्रमांक डब्ल्यू-४					
१.	२२०५ कला व संस्कृती १०१ ललित कला शिक्षण (०३) (०१) अशासकीय साहाय्य खर्चाच्या सर्वसामान्य आवर्ती अनुदाने (२२०५००५५)	सहायक अनुदान	--	201683	पुढील आधारावर सहायक अनुदान देण्यात येते. (१) ३१ शासनमान्य अशासकीय संस्थांना अनुदानित कला संस्थांना मान्य ९० टक्के अथवा तूट यातील जी रक्कम कमी असेल त्या रकमेइतके सहायक अनुदान देण्यात येते.

विवरणपत्र तीन

अर्थसंकल्पीय अंदाज २०२२-२०२३ मधील (सुस्पष्ट अर्थसाहाय्य आणि सहायक अनुदानाव्यतिरिक्त) अप्रकट अर्थसाहाय्यांचा तपशील

(रुपये लाखात)

अ. क्र	प्रधान / गौण / उपशीर्ष (अर्थसंकल्पीय अंदाज-भाग दोनमधील पृष्ठ क्रमांक)	योजनेचे नाव	परिमाणवरील अभिप्राय	परिगणित कार्यक्रम	अर्थसाहाय्य अनिवार्य
१	२	३	४	५	६
१	२२०५, कला व संस्कृती, १०१, ललित कला शिक्षण, १०१ (०२) शासकीय कला संस्था	शासकीय कला संस्थांचा विकास	स्तंभ (५) आणि (६) हे अर्थसंकल्पीय अंदाज २०२१-२२ मधील तरतूद दर्शवितात. एकूण खर्चामधून एकूण जमा रकमा वजा करून अप्रकट अर्थसाहाय्य मोजण्यात आले आहे.	150.00	1607.11
२	२२०५, कला व संस्कृती, १०१, ललित कला शिक्षण, १०१ (०४) शिष्यवृत्त्या	शिष्यवृत्त्या	वरीलप्रमाणे	1.00	--
			स्तंभ (५) आणि (६) हे अर्थसंकल्पीय अंदाज २०२२-२३ मधील तरतूद दर्शवितात. एकूण खर्चामधून एकूण जमा रकमा वजा करून अप्रकट अर्थसाहाय्य मोजण्यात आले आहे.भ	--	--
			एकूण	.. 151.00	1657.11
		कार्यक्रम	अनिवार्य	एकूण	
	खर्च	151.00	1657.11	1808.11	
	(--) जमा	--			
	निव्वळ अप्रकट अर्थसाहाय्य	151.00	1657.11	1808.11	

येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे ४११ ००६